

**РЕВИДИРАНА СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА
ОПШТИНЕ ЉУБИЊЕ
(2017-2020)**

1. Садржај

1. Садржај.....	2
2. Увод.....	4
3. Методологија креирања ревидиране стратегије развоја.....	6
4. Ревидирана стратешка платформа.....	7
4.1. Преглед промјена стања у досадашњем периоду провођења Стратегије.....	7
4.1.1. Демографске карактеристике и кретања.....	7
4.1.2. Локална привреда.....	7
4.1.3. Тржиште рада.....	10
4.1.4. Образовање, култура, спорт и цивилно друштво.....	11
4.1.6. Инфраструктура.....	12
4.1.7. Комунална инфраструктура и животна средина.....	13
4.1.8. Анализа буџета.....	14
4.1.9. Допринос провођења Стратегије развоја промјенама стања у општини Љубиње.....	15
4.2. Стратешко фокусирање.....	17
4.2.1. SWOT анализа.....	17
4.2.2. Фокуси развоја Љубиња до 2020. године.....	18
4.2. Визија и стратешки циљеви развоја.....	19
5. Секторски развојни планови.....	22
5.1. Усклађеност, комплементарност и међусобни утицај секторских планова.....	22
5.2. План локалног економског развоја.....	22
5.2.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима.....	23
5.2.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа.....	24
5.2.3. Иницијативе међуопштинске сарадње.....	25
5.2.4. Програми, пројекти и мјере.....	25
5.3. План друштвеног развоја.....	26
5.3.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима.....	26
5.3.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа.....	27
5.3.3. Иницијативе међуопштинске сарадње.....	27
5.3.4. Програми, пројекти и мјере.....	28

5.4. План заштите животне средине.....	28
5.4.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима	28
5.4.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа.....	29
5.4.3. Иницијативе међуопштинске сарадње	30
5.4.4. Програми, пројекти и мјере	30
6. Оперативни дио	32
6.1. План имплементације стратешких пројеката и мјера за 3 године (1+2).....	32
6.2. План организационих и људских капацитета за имплементацију, праћење и вредновање стратегије.....	39
6.3. Преглед основних активности и одговорности за имплементацију стратегије.....	40
7. Прилози	43
Прилог 1: Интегрисани преглед ревидиране стратегије развоја општине Љубиње за период 2017-2020.....	43
Прилог 2: Табеле приоритетних пројеката за развој општине који су у надлежности виших нивоа власти или Јавних предузећа	54
Прилог 3: Табеле варијабли за праћење индикатора	55
Прилог 4: Процјена финансирања ревидиране стратегије развоја 2016-2020.....	82

2. Увод

Стратегија развоја општине Љубиње од 2011. до 2020. године представља кључни стратешко-плански документ којим се усмјерава развој ове локалне заједнице у три најважнија аспекта: економском, друштвеном и аспекту животне средине. Она је системски инструмент за проактивно и одговорно управљање локалним развојем и представља обједињени, финални резултат фазе планирања, с једне стране, и главно полазиште за фазу имплементације, с друге стране.

Методологијом планирања интегрисаног локалног развоја (МиПРО) предвиђено је да се након првих пет година имплементације уради оцјена остварења онога што је стратегијом планирано (средњорочна евалвација) и да се, на основу тога и нових сазнања о измијењеном контексту и околностима, припреми ревидирана стратегија развоја општине Љубиње до краја стратешког периода, од 2017. до 2020. године¹.

Главни налази средњорочне евалвације, којом је обухваћен период 2011-2014 у реализацији стратегије, могу се сажето представити на сљедећи начин:

- Релевантност стратегије је солидно оцијењена. Одабрани стратешки фокуси и циљеви, као и секторски циљеви остају релевантни за развој општине Љубиње, али их треба преиспитати и прилагодити новим околностима. Такође, треба осигурати већи ниво повезаности између стратешких и секторских циљева, те између програмског дијела (пројеката и мјера) и циљева. Притом треба боље дефинисати очекиване исходе и индикаторе, водећи рачуна о њиховој релевантности, међусобној усклађености и о мјерљивости.
- Ефективност реализације стратегије је исподполовична. Од 52 планирана исхода у сва три сектора (економски развој, друштвени развој и животна средина) 17 исхода је остварено у потпуности, а 7 дјелимично. Већи дио неостварених исхода упитан је у погледу релевантности. До остварења планираних исхода (у пољопривреди, предузетништву и туризму; реконструкцији објеката у образовању, култури и спорту; успостављању јединице за развој; реконструкцији путева и доградњи канализационе мреже; креирању просторно-планске документације и еколошког плана, и сл) дошло је углавном коришћењем општинских буџетских средстава у укупном износу од 1,278,523 КМ (73,46% од планираних буџетских издвајања), док је из других извора обезбијеђено укупно 3,980,230 КМ (32,92% од средстава планираних из вањских извора), и то углавном из приватних извора, кроз инвестиције привредних субјеката.
- Ефикасност дотадашње реализације стратегије је слаба. Укупан проценат реализације планираних пројеката у периоду 2011-2014 је око 45%. Од укупно 133 пројекта, 27 пројеката (20.3%) је имплементирано у потпуности, 33 пројекта (24.81%) су дјелимично реализована или започета, док већина планираних пројеката (73 или 54.89%) није ни

¹ Иницијално је било планирано да ревидирана стратегија обухвати период од 2016. до 2020. године, али је неколико околности (мања кашњења у евалвацији имплементације стратегије и почетку процеса ревизије, 2016. као година локалних избора) довело до тога да се, у току самог процеса ревизије, одлучи за реалнији временски обухват ревидиране стратегије (2017-2020).

започета. Значајан дио узрока за исподполовичну ефикасност у реализацији планираних пројеката, а тиме и недовољну ефикасност у остваривању планираних исхода, лежи у немогућности правовременог обезбјеђивања финансијских средстава, посебно са нивоа РС и БиХ, те из европских фондова.

- Није остварен видљив утицај на рјешавање кључних проблема ове локалне заједнице, првенствено у погледу привреде и запошљавања. С друге стране, рад на стратегији и њеној реализацији ипак постепено мијења понашање и односе између кључних актера, чинећи општинску управу ефикаснијом и отворенијом за сарадњу са приватним и невладиним сектором. Мада су се неки од планираних исхода и индикатора односили на испитивање задовољства грађана, односно корисника услуга, такве активности и инструменти у досадашњем периоду имплементације нису коришћени. Препорука је да се у преосталом периоду користе, како би се омогућило мјерење утицаја стратегије на квалитет живота у локалној заједници.
- Кључна препорука за ревизију стратегије, проистекла из средњорочне евалуације, своди се на потребу да се знатно реалистичније приступи планирању пројеката и мјера за преостали период, водећи рачуна првенствено о расположивим финансијским средствима, те људским и организационим капацитетима којима ова локална заједница располаже.

Оба стратешка документа, и Стратегија развоја од 2011. до 2020. године и Ревидирана стратегија развоја од 2017. до 2020. године, рађена су уз подршку Владе Швајцарске и Развојног програма Уједињених нација (UNDP), кроз Пројекат интегрисаног локалног развоја (ILDП). У изради оба документа водећу улогу је имао Општински развојни тим, који је укључивао представнике више сектора (економски, друштвени и животна средина) и више различитих друштвених актера (локална управа и јавне институције, невладин и приватни сектор).

3. Методологија креирања ревидиране стратегије развоја

Ревидирана стратегија развоја општине Љубиње креирана је коришћењем методологије за планирање интегрисаног локалног развоја (МиПРО), која је препоручена општинама и градовима од стране Владе Републике Српске и Савеза општина и градова РС.

Ова методологија се заснива на два основна принципа: одрживости и социјалне укључености, промовишући модел развоја који комбинује економски просперитет са социјалном укљученошћу без прекомјерног искориштавања природних ресурса. Одрживост као принцип интегрише економски и аспект животне средине, док принцип социјалне укључености подразумијева једнаке шансе за све и правичност у смислу идентификовања потреба и интереса маргинализованих и социјално осјетљивих група становништва.

Главне карактеристике методологије су интегрисани приступ и обезбјеђивање учешћа заједнице у креирању и ревизији стратегије. Интегрисани приступ се остварује хоризонтално, усклађивањем циљева и интервенција у секторима економског развоја, друштвеног развоја и животне средине, али и вертикално, усклађивањем са стратешким документима виших нивоа. Осим кроз рад општинског развојног тима, учешће заједнице се обезбјеђује кроз рад секторских група, које су имале кључну улогу у ревизији секторских развојних планова, и шире локално развојно партнерство, које је разматрало ревидирану стратешку оријентацију општине и нацрт ревидиране стратегије. Тако су у процесу креирања ревидиране стратегије развоја, уз представнике општинске управе, учествовали практично и представници других јавних институција и предузећа, учесници из локалних невладиних организација и преставници приватног сектора.

Процес ревизије стратегије развоја одвијао се у периоду март-јули 2016. године и обухватао је низ састанака, углавном радионичког типа, општинског развојног тима и секторских група, уз шире консултације у оквиру локалног развојног партнерства.

Ревизију стратешке платформе, односно стратешке оријентације као полазног и носећег дијела цијелог документа, урадио је општински развојни тим (ОРТ). Ревидирана стратешка платформа обухвата преглед промјена стања у досадашњем периоду реализације стратегије, стратешке фокусе који су прилагођени новим околностима, поједностављену, знатно изоштренију и атрактивнију визију развоја, те стратешке циљеве који одговарају новим фокусима и визији. Ревизију секторских планова развоја економије, друштва и заштите животне средине израдиле су за ту сврху формиране секторске радне групе, у којима су важну улогу поново имали чланови општинског развојног тима. У завршном дијелу процеса, ОРТ је објединио и ускладио ревидиране секторске документе, те припремио оквирне трогодишње планове имплементације, укључујући и план развоја организацијских капацитета и људских потенцијала неопходних за ефикасну имплементацију стратегије. Како би се омогућила успјешна имплементација стратегије у преосталом периоду, финансијски оквир је у потпуности усклађен са буџетским могућностима и приликама за повлачење средстава из екстерних извора.

4. Ревидирана стратешка платформа

4.1. Преглед промјена стања у досадашњем периоду провођења Стратегије

Од докумената битних за развој општине Љубиње, у досадашњем периоду провођења Стратегије развоја 2011-2020, усвојен је Просторни план општине Љубиње 2011-2031 и Локални еколошки акциони план (ЛЕАП) за период 2012-2017.

Промјене до којих је дошло у показатељима који се тичу становништва, економског и друштвеног развоја, животне средине и општинских прихода, дате су на сажет начин у тексту који слиједи. На крају прегледа дата је и кратка процјена утицаја досадашњег провођења Стратегије на евидентиране промјене стања.

4.1.1. Демографске карактеристике и кретања

По попису из 1991. године у Љубињу је живјело 4.162. становника. Према прелиминарним резултатима пописа становништва, Републичког завода за статистику у 2015. број становника је 3.756, од тога 1.956 жена и 1.800 мушкараца, у 1.095 домаћинстава са 1.791 стамбеним објектом. Осим миграција узрокованих ратом у периоду 1992-1995. године, ово смањење је и посљедица слабог природног прираштаја и сталног одсељавања становништва. Природни прираштај је стално негативан (-17 у 2011, -22 у 2012, -29 у 2013. и -17 у 2014). Однос броја досељених и одсељених је такође стално негативан (-23 у 2011, -10 у 2012, -13 у 2013. и -15 у 2014).

4.1.2. Локална привреда

Преглед стања локалне привреде дат је из више углова: стање у области предузећа (према подацима АПИФ-а, добијеним путем базе ТРОН), промјене у области радњи (према подацима општинске управе), стање пољопривреде (према процјенама општинске управе), те нове привредне иницијативе и инвестиције (на основу разговора у општинској управи). Изостављен је приказ стања туризма, јер се још увијек не воде подаци о броју туриста и отвореним приходима у овој области.

Стање предузећа

Подаци АПИФ-а показују задржавање истог броја привредних субјеката² у 2015. као и у 2011. години (27), уз мање повећање у 2012 (28) и смањење у 2013. и 2014 (по 25), упућујући на констатацију да се ради о статичној локалној привреди. Задржава се и скоро исти број запослених³ у привреди, 140 у 2011. и 138 у 2015. години, са малим варијацијама у годинама између (145 у 2012. и 135 у 2014. години). Охрабрујуће чињенице представљају раст прихода од 23,63% (са 14.303.206 КМ у 2011. на 17.683.081 КМ у 2015. години) и раст додатне

² Укључена сва друштва са ограниченом одговорношћу, једно акционарско друштво и задруге.

³ У број запослених нису укључени запослени у Стијена Херц д.о.о. који се воде у Љубињу као сједишту фирме, а стварно раде на другим локацијама у БиХ.

вриједности⁴ од 43,45% (са 3.149.126 КМ у 2011. на 4.517.521 КМ у 2015. години). Велике осцилације у погледу финансијског резултата⁵ (губитак од 63.859 КМ у 2014. и добит од 519.621 КМ у 2015. години) нису резултат осцилација у пословању љубињске привреде, већ већих инвестиција у прехранбеној индустрији (ИМЕЛ д.о.о.) и губитка који је фирма Стијена Херц д.о.о. остварила у другим пословницама у земљи⁶, у току 2014. године.

Поредећи са стањем 2009. године, када је формално постојало 39 предузећа, пад у погледу броја предузећа изгледа знатно већи. У међувремену су окончани стечајни поступци у предузећима Соко-гума, Соко-ФТС, Љубињка, Атлас вуд, Техно-пром и другим, што је условило пад броја предузећа, а самим тим и броја запослених. Наведена предузећа ни тада нису активно пословала, радници су се формално водили као запослени, али нису примали плату. По окончању стечајног поступка један дио радника који је испунио услове за пензију се пензионисао, а други дио радника (њих 80) је пријављен на евиденцију незапослених Завода за запошљавање РС.

У структури привреде, предузећа из сектора узгоја перади предњаче према оствареним приходима (40,46% у 2014. и 38,48% од укупних прихода остварених у привреди општине у 2015. години) и броју запослених (36% од 135 укупно запослених у привреди у 2014. и 33% од 138 укупно запослених у привреди у 2015. години).

Дошло је до мањег раста извоза од 4,14%, са 1.398.790 КМ у 2011. на 1.456.745 КМ у 2015. години. Привреда иначе није извозно оријентисана, у извозу још увијек убједљиво предњачи сектор превоза (68%), с тим да се биљежи раст извоза у узгоју љековитог биља и у металопреради.

Стање предузетничких радњи (2011-2015)

Број активних трговачких радњи опада, са 31 у 2011. на 26 у 2015. (-16%), уз пад броја запослених са 54 на 35 (-35%). Највећи пад је у периоду 2014-2015, са 50 на 35 (30%).

Расте број активних угоститељских радњи, од 17 у 2011. до 20 у 2015. (+18%), уз истовремени пад броја запослених, са 30 на 24 (-20%), који је остварен у периоду 2014-2015. Пад броја запослених узрокован је смањењем обима посла и смањењем прихода.

Расте број занатских радњи, од 14 у 2011. на 20 у 2015. (+30%), уз раст броја запослених, од 14 до 24 (+71%), највише у периоду 2014-2015 (+60%). Повећање броја занатских радњи је последица пројекта *Поддршка запошљавању* које је у претходних пар година спроводио Завод за запошљавање РС (добијао се износ од 4.000 КМ, односно 8.000 КМ, а обавеза плаћања доприноса је била 12 мјесеци). Међутим, примјетно је да се, по истеку преузетих обавеза из уговора, већина тих радњи одјави.

Пада број радњи у услугама превоза, са 3 у 2011. на 2 у 2015. (-33%), уз пад броја запослених, са 3 на 1 (-67%).

⁴ Додатна вриједност се рачуна као збир добити и бруто плата.

⁵ Финансијски резултат представља разлику између оставрених укупних прихода и расхода.

⁶ Ова фирма је само регистрована у Љубињу, гдје има само једног запосленог (од укупно 55 запослених у 2015. години)

Расте броја самосталних предузетника у области пољопривреде са 1 у 2011. на 9 у 2015. (+800%) уз раст броја запослених са 1 на 9 (+800%). Разлог повећања су подстицаји у пољопривреди од стране Фонда за запошљавање РС.

Стање пољопривреде

Према евиденцији у АПИФ-у у 2015. години је укупно регистровано 230 пољопривредних газдинстава и 5 правних лица. Комерцијалних газдинстава има 42, а некомерцијалних 184. Број комерцијалних газдинстава је порастао, а повећање је вјероватно условљено измјенама Правилника о подстицајима у пољопривреди. Број газдинстава годишње варира (383 у 2011, 430 у 2012, 460 у 2013. и 165 у 2014). Мањи број регистрованих газдинстава у 2014. и 2015. години у односу на претходне године вјероватно је узрокован увођењем додатних услова приликом регистрације и страхом пољопривредника да ће бити обавезни да уплаћују порезе и доприносе. Дио проблема вјероватно лежи и у сталним промјенама политике подстицаја у пољопривреди. Ове године је први пут усвојен Закон о подстицајима у пољопривредној производњи, што би требало да допринесе бољем регулисању ове области, а такође и смањивању варијација у погледу броја регистрованих газдинстава.

Према попису који је вршио Одсјек за привреду општине Љубиње у 2014. години пољопривредних газдинстава је укупно било 703⁷. Највећи број газдинстава је у Љубињу (429), затим у Дубочици (33), Убоску (30), Крушевици (29) и Крајпољу (28).

Пољопривредне гране којима се придаје највише пажње су воћарство, сточарство и ратарство. Примјећује се тренд смањења узгоја дувана (мала премија и болести биљке) и тренд повећања узгоја повртларских биљака и љековитог биља. Сточни фонд је остао на истом нивоу. Урађена акумулација за наводњавање није стављена потпуно у функцију (користи је само мањи број пољопривредних произвођача због непостојања цјевовода). У току је пројекат израде друге акумулације која ће допринијети додатном развоју пољопривреде.

Нове инвестиције и иницијативе

Међу новим инвестицијама, посебно се истичу улагања у узгој љековитог биља, понајвише смиља, за којим расте глобална потражња у фармацеутској и козметичкој индустрији. Уз фирму „Љ-биље“⁸, која се већ више од 10 година бави производњом чајева и етерских уља и посједује 7 ха засада љековитог биља), у 2015. години у Љубињу се појавио и нови инвеститор – фирма „Perfect export bilje“ (инвестиција близу 1 милион КМ), чија је основна дјелатност узгој садница, плантажирање, сакупљање и откуп љековитог и ароматичног биља. Фабрика запошљава 25 радника⁹, има капацитет за производњу до 40 литара етеричног уља дневно, у зависности од врсте биља, а планирају проширење погона за одвајање листа од гранчице.

⁷ У односу на АПИФ, општина евидентира и знатно мања пољопривредна газдинства, која нису регистрована, а баве се неком врстом пољопривредне производње, тако да је број газдинстава у њеној евиденцији знатно већи.

⁸ Према подацима АПИФ-а, број запослених у овој фирми варира (1 у 2012, 4 у 2013, 3 у 2014, док у 2015. нема евидентираних запослених), а извоз расте (у 2014. нема извоза, док приход од извоза чини 48% прихода фирме у 2015. години).

⁹ Ови подаци нису евидентирани у финансијским извјештајима за 2015. годину које прикупља АПИФ, а садржи база ТРОН. Вјероватно ће се показати тек у извјештајима за 2016. годину.

Током 2016 године појавио се и нови инвеститор Immortelle Group које је уложило преко 700.000 КМ и отворило дестилерију капацитет дневне прераде од 15 тона свјеже биљне масе

Укупна површина под љековитим биљем је тренутно око 51,75 ха, од чега је 7 ха засађено од стране фирме „Љ-биље“, 1 ха ЈП Градска чистоћа, 25 ха од стране фирме „Golden Flower“ у селу Банчићи, а 18,75 ха од стране индивидуалних пољопривредних произвођача. У 2017. години се очекује садња још 2 ха на посједима индивидуалних пољопривредних произвођача, те 30 ха у селу Банчићи од стране фирме „Golden Flower“.

У току су активности око прављења регистра дијаспоре. Тачан број Љубињаца у дијаспори није познат, али процјене су да би тај број могао бити око 1500. Тачнији подаци би били доступни по изради регистра. Садашња намјера је да се упознају и заинтересују за пројекат "Ваздушна бања Банчићи" - изградња мотела.

Дијаспора је такође један од потенцијала развоја Љубиња који се у наредном периоду може више користити. Највеће економске инвестиције у Љубињу су и до сада биле везане за дијаспору (предузећа Имел, Фармавит; Љ-биље; раније и „Атлас вуд“). И поред тога, евиденције у вези са дијаспором нису обухватне и ажурне, а нема ни специфичних догађаја ни сталне комуникације са дијаспором.

И остале инвестиције и предузећа у Љубињу су везани за Љубињце (Фарма кока, Аграр, Вуковић), изузетак је једино новосновано предузеће „Perfect export bilje“, гдје је у питању инвеститор који није из Љубиња. Значајна улагања у развој прехранбено – прерађивачке индустрије у Љубињу има предузеће ИМЕЛ д.о.о. које је у 2016 години усвојило и нову технологију за прераду и производњу производа на бази бијелог лука чиме је започела нова фаза у развоју ове компаније, која пружа могућност ширења и стварања коопреантских односа са пољопривредним произвођачима који се баве узгојем бијелог лука, не само у Љубињу него и у околним општинама..

4.1.3. Тржиште рада

Број запослених у 2010. години је износио 765. У 2011. долази до знатнијег пада, као посљедице окончања стечајних поступака у неколико већих индустријских предузећа, са 765 на 559, у 2012. тај број се благо повећава на 579, у 2013. износи 573, а у 2014. пада на 552¹⁰. Овдје су наведени запослени у свим секторима.

Опада број незапослених класификованих као активна радна снага, од 646 у 2011. на 559 у 2015. години (за 13%), док расте укупан број пријављених (активна радна снага и лица која остварују друга права) од 713 на 736 (3%). Највећи је пораст код магистара и доктора, од 1 на 4 (300%), онда код ССС, са 203 на 233 (15%) и код ВШС и ВСС, са 51 на 55 (8%). У погледу старосне структуре највећи је раст код особа старијих од 50 година, са 154 на 193 (25%).

Чак 412 незапослених особа на посао чека дуже од 60 мјесеци.

¹⁰ Да би се добио број стварно запослених, из укупног броја треба искључити оне који се воде у фирми Стијена Херц д.о.о. (нпр. у 2014. у овој фирми се води 52 запослених, а од тога је само једно на територији општине Љубиње).

4.1.4. Образовање, култура, спорт и цивилно друштво

Број основаца опада, са 332 у школској 2010/2011. на 277 у школској 2014/2015. (-17%), док број средњошколаца у истом периоду незнатно расте, од 156 до 159 (+1,9%). У досадашњем периоду имплементације Стратегије није било значајнијих интервенција у образовању. Уколико се настави тренд негативног природног прираштаја и одсељавања становништва, посебно његовог највиталнијег дијела, смањење броја ученика у основном, али и у средњем образовању, могло би попримити веће размјере и претворити се у неповратан процес.

У претходном периоду успјешно је започето образовање дјеце са посебним потребама, отварањем дневног центра са радноокупационом терапијом и радионицама у оквиру Центра за социјални рад, у 2013. години, уз велико залагање Удружења „Зрачак“. Постоји потреба да се у наредном периоду унаприједи квалитет образовања, тако што ће се план и програм образовања прилагођавати сваком дјетету, наставници додатно обучити, обезбиједити асистенција дефектолога у настави и увести индивидуални психо-логопедски третмани.

Број дјеце у вртићу варира, најмање је било 32 у 2010/2011, а највише 43 у 2011/2012. У 2012/2013. било је 37, а у 2013/2014. 34 дјеце у вртићу. С обзиром на чињеницу да Љубиње има веома низак природни прираштај (у задњих 5 година константно мање од 30 новорођенчади годишње), нема потребе за већим капацитетом вртића.

У Народној библиотеци сада је у функцији савремено опремљен и врло угодан простор од 400 м², библиотека-читаоница-интернет клуб и простор за видео презентације, изложбе слика, бесједе и промоције књига. У њеним просторијама је, као резултат имплементације секторског плана друштвеног развоја, 2015. године свечано отворена и Етно-соба, богата збиркама предмет и материјала сакупљених у селима на подручју општине Љубиње.

И даље су најактивнија друштва *Одбор СПКД „Просвјета“*, који издаје годишњак „Гласник Љубиње“, те *Фолклорно друштво „Љубиње“*, које афирмише традиционалне вриједности игре и музике завичајног наслеђа.

Изузетно културно наслеђе Љубиња чине православни храмови, цркве од којих неке потичу из давних времена. Најстарија од њих је црква св. Пророка Илије у селу градац, затим се по старости и љепоти истиче и Некропола са стећцима и православна црква Св кнеа Лазара (гробна црква кнеза Влађа Бијелића) у Влаховићима која је проглашена за национални споменик БиХ. Такође, одлуком из 2005. године *Црква Рођења Пресвете Богородице у Љубињу* је одлуком из 2005. године проглашена за национални споменик БиХ. Датира из 1867. године и битан је археолошки локалитет. Археолошким истраживањима, посебно у 2014. години, дошло је до веома значајних открића из античког и средњевјековног периода. Истраживања показују и велики број некропола из средњевјековног периода, а издвајају се „Некропола са стећцима на гробљу под Дубом у Убоском“ и „Некропола са стећцима на Љељељн гробљу (Грчко гробље), такође у Убоску.

У селу Банчићи, познатом по стогодишњацима и по увијек зеленом храсту (дубу), те бројним врстама љековитог биља и чистог зрака, постоје сви предуслови за развој бањског туризма.

Одбојкашки клуб „Љубиње“ и даље је најуспјешнији спортски колектив и члан Прве лиге Републике Српске и броји укупно 90 чланова у свим категоријама. Поред одбојкашког клуба

активан је и КМФ „Љубиње“ који окупља око 15 чланова и такмичи се у првој лиги Републике Српске.

Постоји изграђен базен за спортове на води, који се налази у приватном власништву, а постоје назнаке заинтересованости за даља улагања у оквиру пројекта Спортско-рекреационог центра „Боровик“.

Што се тиче невладиног сектора, активно ради двадесетак удружења карактеристичних за овакве средине (спортска, културно-умјетничка, пензионери, млади...). Најактивније НВО су Фолклорно друштво „Љубиње“, Туристичка организација „Љубиње“, СПКД Просвјета и Теледом „Љубиње“, пчеларска удружења, друштва добровољних давалаца крви итд, али са скромно развијеним капацитетима за припрему и реализацију специфичних пројеката који траже познавање РСМ методологије. У настојању да се ти капацитети постепено развију, Општина је последњих година увела праксу расписивања јавних позива за финансирање пројеката невладиних организација.

4.1.5. Социјална и здравствена заштита

Евидентно је повећање броја корисника у свим видовима социјалних давања, са 40 у 2011. на 56 у 2015. за новчану помоћ (+40%), са 39 на 62 за помоћ и његу другог лица (+59%), са 21 на 40 за једнократну новчану помоћ (+90%). Вјероватни узрок је у све већем броју старачких домаћинстава и све сиромашнијем становништву. С друге стране, опада број корисника права дјечијег додатка, са 130 у 2011. на 113 у 2015. (-13%) и запослених породиља, са 12 на 2 (-83%), те за опрему новорођенчади, са 29 на 24 (-17%), уз раст корисника материнског додатка, са 10 на 12 (20%).

У 2015. години мање је један љекар специјалиста, али је у плану да се један љекар опште праксе пошаље на специјализацију. У задњих 5 година евидентан је пораст броја обољелих од астме и пацијената са хроничном опструктивном болешћу плућа, те пораст малигнух обољења. Примарна здравствена заштита је на задовољавајућем нивоу, а Дом здравља је реновиран прије пар година и успјешно је прошао процес сертификације домова здравља у РС.

4.1.6. Инфраструктура

У периоду 2009-2015. асфалтирано је 11.235 м пута, док је од 2011. до 2015. бетонирано 1.445 м. Главна саобраћајница према Стоцу је у све лошијем стању, што саобраћај са Љубињем чини све опаснијим и ризичнијим.

Одржава се постојеће стање електроенергетске инфраструктуре, са 1.462 прикључка (1.334 за физичка лица и 128 за правна лица). Лоша нисконапонска мрежа узрокује повремене нестанке струје, што има неповољан утицај на стабилност привредне производње и може да одврати потенцијалне инвеститоре од инвестирања у ово подручје. Општина нема надлежности у погледу побољшања нисконапонске мреже већ је све у надлежности Електропривреде РС, која за сада нема планове за адекватно рјешавање овога проблема, и поред његовог сталног истицања од стране Општине Љубиње.

4.1.7. Комунална инфраструктура и животна средина

У периоду 2011-2015. расте број прикључака на канализациону мрежу, са 229 на 260 (+13,5%). Изграђено је 360 м канализационе мреже, у току је изградња 1.700 м водоводне мреже. Број прикључака на водоводну мрежу у 2015. години је 1.100 (970 физичких лица и 130 правних лица).

Количина депонованог отпада је скоро на истом нивоу, 440 и 450 тона годишње (+2%). Број дивљих депонија је скоро исти, 20 у 2010. години и 21 у 2015. години. Број еколошких едукација варира, 1 у 2010, по 3 у 2011. и 2015, по 4 у 2012. и 2014, а 5 у 2013. Капацитети ЈП „Градска чистоћа“ нису довољни да се у прикупљање отпада укључе и сеоска подручја. Тренутни обухват одвозом смећа је 611 домаћинстава.

Стање сигурности грађана, јавног реда и мира на подручју општине је на задовољавајућем нивоу. Укупан број кривичних дјела је из године у годину на истом нивоу и не представља уочљив проблем у локалној заједници, како у погледу имовинских деликвената, тако и у погледу малољетничке деликвенције.

Поред лошије саобраћајне инфраструктуре, која узрокује саобраћајне несреће, опасност за општину представљају природне непогоде, посебно пожар, потрес, суша, олујни вјетар и град. Посљедице хидрометеоролошких непогода (нарочито суше, али и града и мраза) нарочито су изражене у пољопривредној производњи и требало би да се у наредном периоду њихово негативно дејство смањи на што мању мјеру. Подручје општине Љубиње је безводно подручје, а како се територија налази на крајњем југу РС (БиХ) суше се јављају скоро сваке године. Суше узрокују смањење приноса и до 30%, и смањење прихода за око 1.500.000 КМ¹¹. Подручје општине је и веома турсно и стално пријети опасност од земљотреса.

Посебан вид опасности представља неријешен проблем одлагања живинарског отпада.

Дио подручја општине Љубиње је миниран. Ради се о рубном и ненасељеном дијелу укупне површине око 15 ха и већина је трећег приоритета. Локалитети који су свакодневном цивилној употреби су деминирани. Деминирање се врши према приоритетима који се утврђују и проводе на нивоу БиХ.

Што се тиче просторно-планске документације, током 2012. године усвојен је Просторни план општине Љубиње 2011-2031. чиме су створене претпоставке за квалитетније управљање, уређење и коришћење простора у функцији интегрисаног развоја општине. При изради ревидиране стратегије развоја општине Љубиње води се рачуна о томе да буде усклађена са овим планом.

¹¹ Анализа исплативости увођења система за наводњавање у љубињском пољу рађена 2014. год. за потребе реализације пројекта „Успостављање система за наводњавање Љубињског поља“ финансираног од стране Свјетске банке (World Bank).

4.1.8. Анализа буџета

Буџетски расходи показују осцилације у периоду од 2011 (1.710.179 КМ) до 2015. године (1.639.100 КМ). Највећи укупан износ је забиљежен у 2012. години (1.827.078 КМ), а најмањи у 2014. години (1.521.550 КМ). Према функционалном приказу буџета, процентуално највећи расходи се односе на опште јавне услуге (44,44% у 2011. и 43,12% у 2015. години), затим на економске послове (18,19% у 2011. и 14,19% у 2015. години) и социјалну заштиту (11,45% у 2011. и 13,71% у 2015. години). Најмање се издваја за заштиту животне средине (3,32%) и за здравство (0,06%).

Однос извршења буџета и капиталних улагања приказан је у сљедећој табели:

	2011	2012	2013	2014	2015
Извршење буџета	1.962.200	1.801.229	1.755.093	1.583.469	1.600.460
Капитална улагања	304.639	397.072	295.388	58.384	114.583
%	15,52%	22,04%	16,83%	3,69%	7,16%

Финансирање имплементације стратегије у досадашњем периоду показује да је реализовано нешто мање од једне четвртине (24,18%) планираних средстава, што упућује на нереално планирање. Структура извора финансирања по секторима и укупно приказана је у сљедећој табели¹²:

Сектори и извори финансирања	Укупно планирано (сп+нп)	Укупно реализовано	% структура и реализација
Економски сектор			
Буџет	577.700,00	371.350,00	14,26%
Вањски извор	9.586.300,00	2.233.000,00	85,74%
Укупно	10.164.000,00	2.604.350,00	25,62%
Друштвени сектор			
Буџет	1.274.000,00	935.907,00	33,20%
Вањски извор	9.754.000,00	1.883.500,00	66,80%
Укупно	11.028.000,00	2.819.407,00	25,57%
Заштита околиша			
Буџет	270.000,00	57.629,00	31,86%
Вањски извор	1.720.000,00	123.230,00	68,14%
Укупно	1.990.000,00	180.859,00	9,09%
УКУПНО СВА ТРИ СЕКТОРА			
Буџет	2.121.700,00	1.364.886,00	24,35%
Вањски извор	21.060.300,00	4.239.730,00	75,65%

¹² Преузето из Извјештаја о средњорочној евалуацији Стратегије интегрисаног локалног развоја Општине Љубиње за период евалуације 2011.-2014. година

Укупно	23.182.000,00	5.604.616,00	24,18%
---------------	---------------	---------------------	---------------

Према садашњим процјенама, за финансирање имплементације Стратегије развоја у преосталом периоду до 2020. године из општинског буџета би се могло издвојити укупно око 1.000.000 КМ. Процјена могућности финансирања имплементације Стратегије у периоду 2016-2020 приказана је у сљедећој табели.

Извори финансирања локалне развојне стратегије	Оквирна процјена по годинама					УКУПНО (у КМ)
	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	
Из буџета ЈЛС општине Љубиње (у КМ)	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	1.000.000
Из екстерних извора (кредити, ентитети, кантони, држава, јавна предузећа и приватни извори) (у КМ)	1.400.000	2.200.000	1.500.000	1.300.000	1.500.000	7.900.000
Из екстерних извора (ИПА, донатори и остало) (у КМ)	50.000	2.500.000	200.000	50.000	100.000	2.900.000
УКУПНО (у КМ)	1.650.000	5.100.000	1.900.000	1.550.000	1.800.000	11.800.000

Приоритети утврђени планом за 2016. годину се проводе у складу са Планом имплементације 2016-2018. година и у складу са горе наведеном оквирном процјеном средстава.

Оквирна процјена по секторима је око 40% за економски развој, око 10% за друштвени развој и око 50% за заштиту животне средине. У 2017. години очекују се повећани приходи Општине по основу продаје градског грађевинског земљишта. Већина средстава за заштиту животне средине обезбиједиће се кроз кредит од стране Свјетске банке за изградњу система за наводњавање, уз 15% учешћа средстава из општинског буџета. У погледу економског развоја, рачуна се на значајне инвестиције од стране приватног сектора, који показује појачан интерес за улагања, посебно за развој сектора ароматичног биља и даљи развој перадарства, те улагања у пољопривредну производњу.

4.1.9. Допринос провођења Стратегије развоја промјенама стања у општини Љубиње

У протеклих 5 година имплементације Стратегије остварен је напредак на пољу јачања свијести о значају стратешког планирања и развоја, и то како запослених у Општинској управи, тако и грађана општине Љубиње. Један од доказа је и новоуспостављена Јединица за развој у оквиру Општинске управе, чије је капацитете неопходно ојачати, како би са успјехом одговорила на постављене циљеве и задатке, а посебно на повећање искориштености доступних европских и регионалних фондова.

У подручју економског развоја, у досадашњем периоду провођења Стратегије десиле су се значајне инвестиције у сектору перадарства и прехранбене индустрије, и то Кока продукт д.о.о Љубиње и Аграр д.о.о Љубиње у сектору перадарства, као и предузеће ИМЕЛ д.о.о.

Љубиње у сектору прехранбене индустрије (прерада меса и месних прерађевина). Све наведене инвестиције су инвестиције од стране приватног сектора, које су додатно учврстиле лидерску позицију перадарства у економији Љубиња. Такође, неке од проведених мјера су допринијеле повећању броја регистрованих радњи, као што су: скраћивање процеса регистарције радњи на максимално 2 дана, смањење административних такси у висини од 50-80%, те смањење обима документације неопходне за регистрацију радњи. Уз то, реализовани пројекти и мјере од значаја за пољопривреду и село (изградња вјештачке акумулације ЛУКЕ, асфалтирање сеоских путева; премије за пољопривреду и са локалног и са републичког нивоа) допринијели су одржавању и унапређењу стања пољопривреде у Општини Љубиње, у смислу очувања сточног фонда на отприлике истом нивоу, уз одређено повећање биљне производње и јачање сектора прераде.

Иако узгоју и преради љековитог биља у досадашњој верзији Стратегије није био дат значај какав заслужује а који је потврђен новим инвестицијама, може се констатовати да је на тренд наглог ширења узгоја и прераде љековитог биља, а нарочито смиља, позитивно утицала Општинска управа низом својих мјера додјелом земљишта и одговарајућих премија. Стратегија је допринијела и дјелимичној валоризацији и промоцији Банчића као села стогодишњака и мјеста здравог живота.

У погледу друштвеног развоја, досадашње провођење Стратегије развоја је позитивно утицало на јачање капацитета на пољу културе (адаптацијом Народне библиотеке са етно собом, подршком раду Фолклорног друштва и Просвјете), спорта (подршком Одбојкашком клубу) и цивилног друштва (годишњим јавним позивном за финансирање пројеката невладиних организација). Није било примјетног утицаја провођења Стратегије на област образовања.

У погледу заштите социјално угрожених особа, реализацијом пројекта *Успостављање Центра за дјецу са посебним потребама*, који је и био саставни дио Стратегије развоја дошло је до значајног побољшања положаја дјеце са посебним потребама и њихових родитеља. Побољшање положаја се рефлектује кроз постојање адекватног простора за рад са родитељима дјеце и са дјецом са посебним потребама гдје се одржавају различите врсте радионица, дружења и сл.

Реализовани пројекти на асфалтирању локалних путева допринијели су побољшању стања путне инфраструктуре.

4.2. Стратешко фокусирање

4.2.1. SWOT анализа

Преглед предности, недостатака, прилика и пријетњи (SWOT анализа) наговјештава да би Љубиње могло, знатно више него до сада, да своје компаративне предности (природне и културно-историјске) претвара у конкурентске предности и да притом користи прилике које се, под утицајем кретања у глобалној економији, отварају и у домаћој привреди (туризам, узгој љековитог биља, воћа и поврћа, и сл.).

СНАГЕ:	ПРИЛИКЕ:
Природне претпоставке за узгој љековитог биља, воћа и пољопривредно-прехранбене дјелатности, са значајним почетним инвестицијама	Интензивирати подршку узгоју и преради љековитог и ароматичног биља (смиље, лаванда и др.), уз укључивање локалних узгајивача и произвођача у глобалне ланце вриједности (испуњавање стандарда)
Здрава животна средина	Развој воћарства, повртларства и пчеларства и капацитета за прераду воћа, поврћа и меда
Јака перадарска производња	Потенцијал обновљивих извора енергије (сунце, вјетар)
Вриједно културно-историјско наслеђе	Развој туризма (културно-историјски, еко и здравствени, спортско-рекреативни и ловни) кроз повезивање и промоцију културно-историјског наслеђа и природних предности
Пчеларство (више кошница него становника)	Активнији приступ европским регионалним и прекограничним фондовима и донаторима у БиХ
Комплетне јавне услуге у градском подручју	Искористити укључивање у УНДП-ов пројекат јачања мјесних заједница за јачање сеоских центара
Опремљена и функционална Народна библиотека, са традицијом организовања културних дешавања	Потенцијал који пружа позиција дубровачког залеђа (отварање нових граничних прелаза са ЕУ)
Висок ниво личне и имовинске сигурности грађана	
Углед и успјеси у одбојкашком спорту	
СЛАБОСТИ:	ПРИЈЕТЊЕ:
Непрестано одсељавање и негативан природни прираштај	Демографско пражњење, узроковано губитком највиталнијег становништва, посебно одласком младих
Неповољна предузетничко-инвестициона кретања	Висок степен задужености Републике Српске може да доведе до смањења прихода општина
Недостатак критичне масе радне снаге на селу	Све лошије стање пута према Стоцу и Требињу угрожава безбједност саобраћаја и улагања у Љубиње
Предузетништво није заступљено у образовању, а практично обучавање препуштено само фирмама	

Нема канала ни средстава локалног информисања

Недостатак комуналне инфраструктуре и услуга у активним сеоским подручјима

Недовољна наплата комуналних услуга

Стални проблем дивљих депонија и спорадичног смећа на подручју општине

Минималан општински буџет, недовољан за социјалне потребе и подршку развоју

Прекиди у снабдијевању електричном енергијом због застарјеле преносне мреже угрожавају континуитет производње и привредна улагања

Безводно подручје

Даље изостајање подршке републичких институција за неразвијене општине

Веома лимитиран оквир подстицаја за соларне и вјетро-електране (слаби заинтересованост инвеститора)

Развојне прилике које се указују биће тешко реализовати кориштењем само општинског буџета, који је једва довољан за покривање оперативних трошкова и растућих социјалних потреба становништва. У недостатку домаћих програма подршке и фондова, једини избор се своди на знатно активније коришћење доступних европских регионалних фондова (АДРИОН, МЕД, Прекогранична сарадња), који у знатној мјери подржавају пројекте промоције природне и културно-историјске баштине, те оријентацију на обновљиве изворе енергије. За коришћење ових фондова неопходно је повезивање локалне агенције за МСП и општинске јединице за развој са низом агенција (домаћих и из сусједних земаља) које већ посједују значајно искуство и референце у припреми и имплементацији пројеката у оквиру ових програма. Уз то, неопходно је осигурати бар 15% средстава за суфинансирање из општинског буџета, понекад и више, зависно од захтјева специфичног позива за достављање пројеката.

4.2.2. Фокуси развоја Љубиња до 2020. године

Врло ограничена буџетска средства, као и људски ресурси, онемогућују општини Љубиње да се посвети свим областима и развојним приликама. Опасност која би пријетила при таквом приступу је распршивање ионако оскудних ресурса и изостајање развојног продора у областима у којима је најпотребније остварити напредак. Стога је потребно усмјерити ресурсе на ствари које су кључне за развој општине у наредном периоду.

У складу са налазима претходне анализе и тежиштима SWOT анализе, одабрани су сљедећи фокуси на које треба усмјерити ресурсе и стратегију Љубиња:

- Стварање нове привредне оријентације и структуре Љубиња, које је остало без индустријских носилаца развоја;
- Повећање доступности и квалитета јавних услуга, приоритетно оних у општинској надлежности, са постепеним ширењем инфраструктуре и услуга на активна сеоска подручја;
- Смањивање штета од природних непогода и очување животне средине.

Љубиње је остало без индустријских носилаца развоја из претходног периода, од којих је већина отишла у стечај. У досадашњем периоду реализације стратегије није дошло до очекиване ревитализације и реструктурирања ових предузећа, тако да се привредни фокус помјера на убрзавање стварања нове привредне оријентације, покренуте инвестицијама у

коришћење природних предности и ресурса овог подручја, као и нове привредне структуре са низом мањих привредних субјеката, породичних предузећа и предузетника. Уз природне ресурсе, фокус у наредном периоду треба да буде и на промоцији и туристичком коришћењу богатог културно-историјског наслеђа овог краја.

Главни фокус друштвеног развоја је на јавним услугама, првенствено оним које су у општинској надлежности. Уз одржавање достигнутог нивоа јавних услуга у градском подручју, посебну пажњу треба посветити постепеном ширењу инфраструктуре и услуга на активна сеоска подручја и услугама које нису доступне неким од категорија становништва, као и услугама које не задовољавају у погледу квалитета. Осим укључивања сеоског становништва, кроз доступније комуналне услуге, у наредном периоду посебну пажњу треба посветити младима, како би се осигурао њихов останак, евентуално и повратак, те дјеци са посебним потребама.

У вези са животном средином, тежиште је на заштити подручја од хидрометеоролошких непогода, због њихових посљедица на узгој и производњу пољопривредних производа. Пошто у претходном периоду није остварен жељени напредак у погледу заштите животне средине од неконтролисаног одлагања чврстог и животињског отпада, и овај аспект остаје један од фокуса дјеловања за наредни период, са промијењеним приступом рјешавању проблема. Дио фокуса у овом сектору треба да буде и на искоришћавању растућих прилика за добијање енергије из одрживих извора, првенствено сунца и вјетра, којим подручје Љубиња обилује.

4.2. Визија и стратешки циљеви развоја

Нова визија развоја има два дијела. Први дио (*Љубиње – арома*¹³ *Херцеговине*) представља неку врсту маркетиншког слогана, који Љубињу треба да олакша видљиво позиционирање међу осталим херцеговачким општинама, које свој развој такође заснивају на бољем коришћењу природне и културно-историјске баштине. Други дио - *мјесто добрих улагања, ризница културно-историјског наслеђа и прави амбијент за дуг и здрав живот* – даје основна тежишта дугорочног развоја Љубиња, задржавајући и дограђујући његов препознатљиви идентитет.

У односу на претходну верзију, визија развоја је знатно поједностављена и изоштрена. Умјесто компликованих формулација и настојања да визија буде истовремено и свеобухватна и детаљна, карактеристичних за претходну верзију, у овој верзији се тежи истицању у први план идентитета Љубиња са његовом специфичном природном и културно-историјском баштином, које у новим околностима могу да буду ослонци економског и друштвеног развоја, како Љубиња, тако и осталих херцеговачких општина. Такође, њоме се истичу предности здраве животне средине, те дуговјечног и здравог живота у овом подручју, карактеристичног првенствено за Банчиће. У овој форми, она је разумљива и памтљива свим становницима Љубиња, као и онима који су евентуално заинтересовани за улагања и за живот у Љубињу. Визија може да се користи и као маркетиншки слоган, којим Љубиње настоји да се позиционира као важна локација за узгој ароматичног биља, али и као још неоткривена

¹³ Ријеч *арома* је кориштена умјесто домаће ријечи мирис, да би била јача асоцијација на ароматично биље, као једну од главних растућих прилика за укључивање љубињске привреде у глобалну економију.

туристичка дестинација која нуди јединствену арому природне и културне баштине Херцеговине.

У односу на ранију верзију, стратешки циљеви су у знатној мјери прерађени, поједностављени и изоштрени. Смањен је број циљева (са 4 на 3) и створени предуслови за њихову мјерљивост, јер сваки од 3 циља је одређен, специфичан, и може се касније разрадити и квантификовати.

По релативном значају, предњачи први стратешки циљ, јер представља главни предуслов дугорочног опстанка становништва и општине. Без раста запослености у привреди и без раста прихода домаћинства не може се очекивати задржавање највиталнијег становништва на подручју општине, нити одржавање села. Без раста општинских прихода, не може се очекивати рјешавање растућих социјалних потреба становништва, одржавање достигнутог нивоа јавних услуга, нити подршка развојним активностима.

Други стратешки циљ усмјерава будуће интервенције у сектору друштвеног развоја. Подразумијева одржавање достигнутог нивоа већине комуналних и друштвених услуга у градском подручју, уз истовремено проширење комуналне инфраструктуре и услуга на оближња активна сеоска подручја, те квалитетније управљање и пружање услуга. Одржање живота на селу треба да омогући још увијек какву-такву равнотежу града и села и створи претпоставке за постепено враћање живота и рада у сеоска подручја, како је планирано Просторним планом Љубиња до 2031. године.

Трећи стратешки циљ усмјерен је на очување животне средине. У склопу овог циља обухваћено је рјешавање кључних еколошких проблема и хидрометеоролошких пријетњи, те коришћење прилика које пружа глобална оријентација на одрживу енергију.

Остваривање овако постављених стратешких циљева и њихов утицај на развој општине Љубиње моћи ће да се прати путем следећих главних исхода и одговарајућих индикатора:

СЦ 1: Повећати запосленост и приходе становништва, уз истовремено повећање општинских прихода

- Повећан укупан број запослених у предузећима, предузетничкој дјелатности и пољопривреди за најмање 40% до 2020. у односу на 2015. годину као базну;
- Повећање општинских буџетских прихода за најмање 10% до 2020. у односу на 2015. годину као базну.

СЦ 2: Побољшати доступност и квалитет јавних услуга у општинској надлежности и одржати живот на селу

- Већи степен задовољства становника квалитетом живота у општини Љубиње у 2020. у односу на 2016. годину
- Одржан број становника у активним селима, до 2020. у односу на 2013. годину као базну

СЦ 3: Побољшати заштиту од природних непогода и очувати животну средину

- Најмање 50% анкетираних становника задовољније укупним нивоом заштите од хидрометеоролошких непогода на територији општине у 2020. години у односу на 2016. годину
- Најмање 50% анкетираних становника задовољније укупним стањем животне околине на територији општине у 2020. години у односу на 2016. годину

5. Секторски развојни планови

5.1. Усклађеност, комплементарност и међусобни утицај секторских планова

Секторски планови (план економског развоја, план друштвеног развоја и план заштите животне средине) урађени су према моделу развоја који комбинује економски просперитет са социјалном укљученошћу без прекомјерног искориштавања природних ресурса. Ови планови се, у погледу циљева, међусобно потпомажу, комплементарни су и ни у једном случају не угрожавају једни друге. Планирано стварање јединствене конкурентске предности економским коришћењем природних ресурса (нпр. узгој љековитог биља, енергија сунца и вјетра) и промоцијом културно-историјског наслеђа не иде на уштрб природне и културне баштине овог подручја. На овај начин се и природном и културно-историјском наслеђу додаје нова вриједност, која треба да доведе до већег запошљавања, вишег животног стандарда и квалитетнијег живота становника Љубиња.

Такође, пројекти и мјере планирани у оквиру једног сектора неријетко доприносе остваривању циљева из другог сектора. Тако *организовање специфичних обука за предузетнике и пољопривреднике*, планирано у оквиру друштвеног сектора, као дио настојања да се уведи стална пракса образовања одраслих, истовремено води и *повећању прихода предузетничких радњи и пољопривредних домаћинстава*, што је један од главних очекиваних исхода економског развоја. На сличан начин, низ пројеката који се односе на ширење комуналне инфраструктуре на активна сеоска подручја итекако може да допринесе интензивирању пољопривредне производње у овим подручјима. Такође, пројекти и мјере предвиђени за унапређивање управљања отпадом треба да допринесу квалитативној промјени визуелног ефекта који садашње неконтролисано одлагање отпада оставља на потенцијалне туристе. Међусекторско дејство има пројекат *изградње система за наводњавање у Љубињском пољу*, који значајно смањује ризике од суше по пољопривредну производњу у Љубињском пољу, али и низ других пројеката и мјера уврштених у ревидирану стратегију.

5.2. План локалног економског развоја

План економског развоја усмјерен је на први стратешки фокус - *стварање нове привредне оријентације и структуре у Љубињу, које је практично остало без индустријских носилаца развоја*. Овај план треба да пресудно допринесе остваривању првог стратешког циља - *повећању запослености и прихода становништва, уз истовремено повећање општинских прихода*. Значајно је измијењен у односу на план економског развоја за претходни петогодишњи период, који је у знатној мјери био фокусиран на ревитализацију неуспјешно приватизованих индустријских предузећа, што није било реално и није могло да се оствари ресурсима које је Општинска управа имала на располагању. Фокуси економског развоја Љубиња у следећем периоду треба да буду на убрзавању и привлачењу инвестиција у областима у којима се већ показује озбиљан интерес инвеститора, затим на ширењу покретачког утицаја таквих инвестиција на развој предузетништва и локалне пољопривредне производње, те на покретању туристичких иницијатива заснованих на културно-историјском и

природном наслеђу Љубиња. Ови фокуси су одабрани рационалним комбиновањем снага и прилика из претходно наведене SWOT анализе.

5.2.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима

У сљедећој табели представљени су секторски циљеви са очекиваним исходима и индикаторима. При њиховом одређивању водило се рачуна о неколико важних критеријума: да су релевантни за успостављање нове привредне оријентације Љубиња (први стратешки фокус); да представљају разраду првог стратешког циља и практично омогућавају његово достизање; да су у довољној мјери специфични и мјерљиви; да су реалистични и достижни на основу ресурса које општина Љубиње посједује или може да искористи у планском периоду; да су временски одређени, те да је могуће праћење њиховог остваривања на основу података који су доступни или се могу обезбиједити без већих улагања и трошкова.

Секторски циљеви:	Очекивани исходи:	Индикатори:
1.1. Олакшати и убрзати привредна улагања	<p>Повећан укупан приход предузећа на територији општине до 2020. за најмање 35% у односу на 2015. годину као базну</p> <p>Повећана додатна вриједност остварена у предузећима на територији општине до 2020. за најмање 40% у односу на 2015. као базну</p> <p>Повећана укупан извоз предузећа са територије општине до 2020. за најмање 15% у односу на 2015. као базну</p>	<p>Укупан приход предузећа</p> <p>Просјечна остварена додатна вриједност (изражена као збир добити и бруто плата) у предузећима</p> <p>Укупан извоз предузећа</p>
1.2. Максимизирати ефекте улагања у пољопривреди на развој предузетништва	<p>Повећање укупног прихода регистрованих предузетничких радњи за најмање 25% у 2020. године у односу на 2016. као базну</p> <p>Повећање укупног прихода регистрованих пољопривредних газдинстава за најмање 20% у у 2020. године у односу на 2016. као базну</p> <p>У 2020. години најмање три четвртине домаћинстава остварује приходе кроз предузетничку дјелатност и пољопривредну производњу, од тога најмање половина у виду регистроване дјелатности</p>	<p>Укупан приход предузетничких радњи</p> <p>Укупан приход регистрованих пољопривредних газдинстава</p> <p>Број домаћинстава у 2020. која остварују приходе од предузетништва и пољопривреде</p> <p>Број домаћинстава у 2020. са регистрованом самосталном дјелатношћу</p>
1.3. Иницијално развити туризам у функцији активне промоције културно-историјског и	Стално повећање броја туриста (по стопи од најмање 25% годишње) и прихода од туризма (по стопи од најмање 20% годишње) у периоду од	Број туриста који организовано посјећују Љубиње путем туристичких агенција

природног наслеђа Љубиња	2018. до 2020. године	Приходи од туризма и угоститељства
-----------------------------	-----------------------	---------------------------------------

5.2.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа

План економског развоја Љубиња усклађен је са одговарајућим секторским стратегијама на нивоу Републике Српске, првенствено са: Стратегијом подстицања страних улагања у Републику Српску од 2016. до 2020. године, Стратегијом развоја малих и средњих предузећа Републике Српске за период 2015-2020 година (нацрт усвојен од стране Народне скупштине РС¹⁴), Стратешким планом развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2016-2020, Стратегијом развоја туризма Републике Српске за период 2010-2020 година, те Стратегијом запошљавања Републике Српске од 2016. до 2020. године.

Стратегијом подстицања страних улагања у Републику Српску од 2016. до 2020. године издвојено је 5 сектора на које ће се фокусирати привлачење и подстицање страних улагања, од којих су 4 кључна за остваривање плана економског развоја Љубиња у погледу привредних улагања: пољопривреда, индустрија, обновљива енергија и туризам. Политике подршке укључују и прилагођавање структуре пољопривредне производње према дефицитарној тражњи на глобалном тржишту (у случају Љубиња ради се о љековитом и ароматичном биљу), док се међу подсекторима атрактивним за страна улагања наводе производња и прерада воћа и поврћа, производња и прерада љековитог биља, узгој стоке, производња и прерада меса, као и пчеларство. Највећи дио локација предвиђен за улагања у енергију вјетра и сунца налази се у југоисточном дијелу РС, дакле подручју гдје се налази и Љубиње.

Што се тиче стратешких циљева Стратегије развоја МСП РС 2015-2020, сва три су релевантна за економски развој Љубиња: 1. Јачање конкурентности МСП, 2. Подршка стварању пословног окружења за МСП, и 3. Стимулисање развоја и промоције предузетништва и предузетничких вјештина.

План економског развоја Љубиња усклађен је са сљедећим циљевима из Стратешког плана развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2016-2020: (1) Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње и обезбјеђење стабилности дохотка пољопривредних произвођача, (2) Јачање конкурентности сектора пољопривреде кроз повећање нивоа инвестиција, и (3) Повећање степена тржишности и финализације пољопривредне производње.

Од стратешких циљева развоја туризма у РС до 2020. године, за Љубиње је посебно важан четврти - *унапређење туристичког производа базираног на одрживом развоју* - посебно његови оперативни циљеви који се односе на *заштиту свих ресурсних потенцијала и њихову оптималну валоризација и преузимање веће улоге туризма у подизању квалитета непосредне животне средине.*

У оквиру 2. стратешког циља Стратегије запошљавања РС наведен је и оперативни циљ *унаприједити запошљавање и самозапошљавање кроз подстицање инвестиција.*

¹⁴ Очекује се да приједлог ове стратегије буде усвојен до краја 2016. године.

5.2.3. Иницијативе међуопштинске сарадње

Велике природне потенцијале, првенствено у узгоју и преради љековитог биља, а и драгоцјено културно-историјско наслеђе, Љубиње неће моћи адекватно искористити уколико се стратешки не определили за политику интензивне међуопштинске сарадње, како унутар РС и БиХ, тако и са општинама из сусједних земаља.

Фокус сарадње у погледу узгоја љековитог и ароматичног биља треба да буде првенствено на другим херцеговачким општинама, у којима су сличне инвестиције већ отпочеле. Међуопштинском сарадњом треба да се обезбиједи већа конкурентност и привлачност Херцеговине за инвеститоре, као и боља конкурентска позиција локалних узгајивача и прерађивача у глобалним ланцима вриједности у којима очигледно има незадовољене тражње за овом врстом производа. Међусобном сарадњом херцеговачке општине могу да постигну знатно веће ефекте за сваку појединачну општину, али и синергетске ефекте, који се огледају у стварању јединствених регионалних конкурентних предности у овој области и бољој видљивости на глобалној мапи узгајивача и прерађивача љековитог и ароматичног биља.

Сарадња на туристичкој промоцији културно-историјског наслеђа треба да обухвати, осим других општина у Херцеговини са којима Љубиње дијели сличну баштину, и општине из Црне Горе, Хрватске и Србије, у којима се налазе сличне врсте споменика. У свим овим земљама, а посебно код нас, ова врста наслеђа, на какву се иначе значајно рачуна у оквиру европске културне баштине, до сада није адекватно валоризована и туристички искоришћена. Такви пројекти су веома погодни за финансирање из одговарајућих програма ЕУ, посебно програма прекограничне сарадње БиХ са Хрватском и Црном Гором, те програма АДРИОН, који је усмјерен на подстицање сарадње у оквиру шире јадранско-јонске регије.

5.2.4. Програми, пројекти и мјере

За реализацију плана економског развоја општине Љубиње дефинисано је укупно 9 пројеката и мјера, груписаних у 3 програма, како је приказано у сљедећој табели:

Програм:	Мјера/пројекат
1.1.1. Програм покретачких привредних инвестиција	1.1.1.1. Мјера: Подршка започетим инвестицијама 1.1.1.2. Пројекат: Маркетинг општине за нове инвеститоре
1.2.1. Програм ширења инвестиција и предузетништва	1.2.1.1. Пројекат: Јачање ланца вриједности ароматичног биља/љекобиља (међуопштински пројекат) 1.2.1.2. Мјера: Израда карти подршке за предузетнике и пољопривреднике 1.2.1.3. Мјера: Општински програм подстицаја за пољопривреду
1.3.1. Програм развоја туризма	1.3.1.1. Пројекат: Активирање уже туристичке туре и оживљавање станице за туристе 1.3.1.2. Пројекат: Туристичка промоција културно-историјског наслеђа Херцеговине (међуопштински пројекат) 1.3.1.3. Пројекат: Ваздушна бања Банчићи 1.3.1.4. Мјера: Креирање и одржавање базе података за управљање туризмом

Укупна очекивана улагања за реализацију секторског плана економског развоја су близу 4 милиона КМ, уколико се укључе очекиване инвестиције од стране приватног сектора.

5.3. План друштвеног развоја

План друштвеног развоја усмјерен је на други стратешки фокус - *доступност и квалитет јавних услуга, приоритетно оних у општинској надлежности, са постепеним ширењем инфраструктуре и услуга на активна сеоска подручја*. Представља разраду другог стратешког циља: *побољшати доступност и квалитет јавних услуга у општинској надлежности и одржати живот на селу*. Његови специфични фокуси су социјално укључивање младих, сеоског становништва и дјеце са посебним потребама, унапређивањем јавних услуга које су од значаја за сваку од ових друштвено осјетљивих група. Основни проблем везан за младе (млађе од 35 година) је недостатак радних мјеста (који треба да се ријеша остваривањем плана економског развоја) и недостатак предузетничке оријентације у заједници, дјелимично узрокован и недостатком вјештина које олакшавају предузетништво и запошљавање (овај дио проблема треба да се ријеша јачањем образовања одраслих у локалној заједници). Основни проблеми становништва у активним сеоским подручјима односе се на недостатак комуналне инфраструктуре и одговарајућих комуналних услуга. Што се тиче дјеце са посебним потребама, њихово образовање, започето у претходном периоду, треба да се унаприједи, посебно у погледу квалитета образовања дјеце од 5. до 9. разреда, тако да се план и програм образовања прилагоде специфичним потребама сваког дјетета.

5.3.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима

У сљедећој табели представљени су секторски циљеви са очекиваним исходима и индикаторима. При њиховом одређивању водило се рачуна о неколико важних критеријума: да су релевантни у односу на други стратешки фокус; да представљају разраду другог стратешког циља и практично омогућују његово достизање; да су у довољној мјери специфични и мјерљиви; да се односе на јавне услуге које су у надлежности локалне самоуправе и да се могу реализовати ресурсима које општина Љубиње посједује¹⁵ или може да искористи у планском периоду; да су временски одређени, те да је могуће праћење њиховог остваривања на основу података који су доступни или се могу обезбиједити без већих улагања и трошкова.

Секторски циљеви:	Очекивани исходи:	Индикатори:
2.1. Унаприједити друштвене услуге образовања и информисања	Значајно повећање квалитета услуга образовања одраслих, посебно младих, од 2017. до 2020. године Значајно побољшано задовољство родитеља дјеце са посебним потребама квалитетом образовања од 5. до 9. разреда, до 2020. у односу на 2016. годину	Задовољство корисника квалитетом обука Оцјене родитеља дјеце са посебним потребама Задовољство корисника услуга локалног информисања

¹⁵ Због тога што Општина Љубиње не посједује ни надлежности ни ресурсе за пренос електричне енергије и за магистралне путеве, овим планом нису обухваћене интервенције које је неопходно урадити, што је прије могуће, на обезбјеђивању квалитетније и поузданије електроенергетске преносне мреже и на реконструкцији пута од Стоца до Требиња у зони општине Љубиње, али су исти пројекти наведени у табели која се налази као прилог Стратегије.

	Сталан раст задовољства корисника услуга локалног информисања, од 2018. до 2020. године	
2.2. Проширити и побољшати комуналне и урбанистичке услуге	<p>Већи степен задовољства корисника комуналних услуга (водовода, канализације и јавне расвјете) и путне инфраструктуре, посебно у сеоским подручјима, у 2020. у односу на 2017. годину</p> <p>Повећање броја објеката изграђених у складу са усвојеном ажурном спроведбеном просторно-планском документацијом у градском подручју, у 2020. у односу на период 2016-2019.</p>	<p>Задовољство корисника комуналних услуга из сеоских подручја</p> <p>Задовољство становништва путном инфраструктуром</p> <p>Број издатих локацијских услова и дозвола на основу усвојене ажурне спроведбене просторно-планске документације</p>

5.3.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа

План друштвеног развоја Љубиња усклађен је са одговарајућим секторским стратегијама на нивоу Републике Српске, првенствено са: Стратегијом развоја образовања Републике Српске од 2016. до 2021. године, Стратегијом запошљавања Републике Српске од 2016. до 2020. године (нацрт усвојен од стране Народне скупштине РС¹⁶), те Стратешким планом развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2016-2020.

Дио прожимајућих стратешких циљева у Стратегији образовања Републике Српске односи се на цјеложивотно учење, односно образовање одраслих. Ради се о подизању општег нивоа образованости појединца, препознавању његових личних потенцијала и способности и његовом оспособљавању за сналажењу у промјењивим условима рада, те повећању могућности за запошљавање. Дио прожимајућих циљева односи се и на предузетничко учење.

У оквиру 1. стратешког циља (*повећати запосленост и економску активност становништва у Републици Српској*) Стратегије запошљавања Републике Српске један од оперативних циљева је посебно релевантан за план друштвеног развоја Љубиња: *унаприједити запошљивост активних тражилаца посла*.

Стратешки циљ *уравнотеженог интегралног руралног развоја* из Стратешког плана развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2016-2020 релевантан је и за план друштвеног развоја Љубиња.

5.3.3. Иницијативе међуопштинске сарадње

Прилике и потребе за међуопштинском сарадњом најизраженије су у домену образовања одраслих, посебно младих у областима предузетништва и пољопривреде. Слична ситуација је и са услугама локалног информисања.

¹⁶ Очекује се да приједлог ове стратегије буде усвојен до краја 2016. године.

5.3.4. Програми, пројекти и мјере

За реализацију плана друштвеног развоја општине Љубиње дефинисано је укупно 12 пројеката и мјера, груписаних у 2 програма, како је приказано у сљедећој табели:

Програм:	Мјера/пројекат
2.1.1. Програм образовања и информисања	2.1.1.1. Мјера: Организовање специфичних обука за предузетнике и пољопривреднике 2.1.1.2. Пројекат: Олакшавање активног учења дјецe са посебним потребама (од 5. до 8. разреда) 2.1.1.3. Мјера: Покретање и одржавање љубињског инфо-портала
2.2.1. Програм унапређења комуналних и урбанистичких услуга	2.2.1.1. Пројекат: Увођење јавне расвјете у насељима Дубочица, Вођени и Крајпоље 2.2.1.2. Пројекат: Изградња резервоара за водоснабдјевање села Крајпоље и Дубочица 2.2.1.3. Пројекат: Изградња водовода Тијесни кланац-Конац поље 2.2.1.4. Пројекат: Проширење канализационе мреже у Дубошницама 2.2.1.5. Пројекат: Привремено рјешење за пречишћавање отпадних вода према Конац пољу 2.2.1.6. Пројекат: Прикључење школа на канализациону мрежу 2.2.1.7. Пројекат: Реструктурирање комуналних предузећа 2.2.1.8. Мјера: Израда спроведбених просторно-планских докумената 2.2.1.9. Пројекат: Асфалтирање дионице пута Крајпоље-Грабље-Ограда

Укупна очекивана улагања за реализацију секторског плана друштвеног развоја су преко 550.000 КМ.

5.4. План заштите животне средине

Планом заштите животне средине практично се разрађује трећи стратешки фокус и трећи стратешки циљ. Овај план представља одговор на идентификоване кључне хидрометеоролошке пријетње, на које општина Љубиње може да утиче имајући у виду ресурсе¹⁷ којима располаже или које може да осигура. С друге стране, планом се настоји специфицирати нешто другачији, дјелотворнији и ефикаснији одговор на још увијек значајно присутан проблем неконтролисаног одлагања чврстог и животињског отпада, који, и поред евидентних напора, није успјешно ријешен у претходном периоду. Уз то, један од фокуса овог плана је и коришћење снажне глобалне оријентације према енергетској ефикасности и обновљивим изворима енергије (ОИЕ), којима југоисточни дио РС и БиХ обилује.

5.4.1. Преглед секторских циљева са очекиваним исходима и индикаторима

У сљедећој табели представљени су секторски циљеви са очекиваним исходима и индикаторима. Осим релевантности за стратешке фокусе и циљеве, одређености и мјерљивости, при њиховом дефинисању водило се рачуна и о реалистичности, настојећи да се планом заштите животне средине појачају неке већ започете интервенције и иницијативе у овом сектору.

¹⁷ Чињеница да се надлежности и ресурси за уклањање мина налазе на државном нивоу, и то углавном као тек трећи приоритет, без могућности озбиљнијег утицаја на приоритете од стране Општине Љубиње, довела је до изостављања те врсте неопходних интервенција из овог плана. Уз то, ради се о рубном и ненасељеном подручју и земљиште које се не може користити за пољопривредну производњу.

Секторски циљеви:	Очекивани исходи:	Индикатори:
3.1. Значајно унаприједити заштиту од хидрометеоролошких непогода	Укупне штете од хидрометеоролошких непогода (суше, плављења и пожара) у периоду 2017-2020 смањене за више од 50% у односу на период 2013-2016	Процијењени износ штета од суше Процијењени износ штета од плављења Процијењени износ штета од пожара
3.2. Значајно унаприједити управљање отпадом	Најмање 50% анкетираних становника оцјењује да је територија Љубиња чистија/уреднија него претходне године (сваке године у периоду 2017-2020)	Оцјена чистоће/уредности територије Љубиња од стране анкетираних становника
3.3. Олакшати улагања у енергију из обновљивих извора и унаприједити енергетску ефикасност	Извоз енергије из обновљивих извора са територије општине Љубиње чини најмање 10% укупног извоза привреде Љубиња у 2020. години Смањење емисије CO2 објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње у сезони гријања за најмање 5% у 2020. години у односу на 2016.	Процент извоза енергије из обновљивих извора у укупној вриједности извоза Износ емисије CO2 објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње у сезони гријања

5.4.2. Усклађеност са стратешким документима виших нивоа

План заштите животне средине Љубиња усклађен је са одговарајућим секторским стратегијама на нивоу Републике Српске, првенствено са: Стратегијом заштите природе Републике Српске (усвојеном 2011. године), Стратегијом развоја енергетике Републике Српске до 2030. године и Стратешким планом развоја пољопривреде и руралних подручја Републике Српске 2016-2020.

Тако је први секторски циљ плана заштите животне средине Љубиња усклађен са четвртим стратешким циљем Стратешког плана развоја пољопривреде и руралних подручја РС - *Одрживо управљање природним ресурсима и ублажавање посљедица климатских промјена.*

Други секторски циљ плана заштите животне средине Љубиња усклађен је са првим стратешким циљем Стратегије заштите природе РС - *Заштита биолошког, педолошког и геодиверзитета Републике Српске кроз јачање постојећег институционалног оквира за реализацију ефикасних мјера заштите природе.*

Трећи секторски циљ плана заштите животне средине Љубиња усклађен је са једним од циљева Стратегије развоја енергетике РС - *Успоставити ефикасан систем подстицања енергетске ефикасности и коришћења обновљивих извора енергије у складу са постављеним циљевима и обавезама које ће проizaћи из чланства Босне и Херцеговине у Европској унији.* Овај циљ је у складу и са индикативним циљевима за уштеде енергије из Акционог плана енергетске ефикасности РС до 2018. године.

5.4.3. Иницијативе међуопштинске сарадње

Прилике и потребе за међуопштинском сарадњом најизраженије су у заштити од хидрометеоролошких непогода, посебно у заштити од пожара, која се не може успјешно организовати без интензивне сарадње са сусједним општинама. Ове прилике су све израженије и у области енергетске ефикасности и одрживости, гдје су пројекти снажно подржани од стране европских фондова (АДРИОН, прекогранична сарадња, МЕД), али уз услов партнерства са општинама из других држава обухваћених програмом подршке.

5.4.4. Програми, пројекти и мјере

За реализацију плана заштите животне средине општине Љубиње дефинисано је укупно 11 пројеката и мјера, груписаних у 3 програма, како је приказано у сљедећој табели:

Програм:	Мјера/пројекат
3.1.1. Програм заштите од хидрометеоролошких непогода	3.1.1.1. Пројекат: Изградња система за наводњавање у Љубињском пољу 3.1.1.2. Мјера: Превентивно чишћење Буковог потока 3.1.1.3. Мјера: Заједничке припреме и планови цивилне заштите са сусједним општинама (међуопштинска сарадња)
3.2.1. Програм „Чисто Љубиње“	3.2.1.1. Мјера: Пооштравање казнене политике за бацање смећа и дивље депоније, уз постављање табли забране 3.2.1.2. Пројекат: Олакшавање одлагања отпада уређивањем одлагалишта и постављањем контејнера 3.2.1.3. Мјера: Организовање редовних акција чишћења од отпада 3.2.1.4. Пројекат: Одређивање и припрема нове привремене локације за животињски отпад 3.2.1.5. Пројекат: Израда пројектне документације за претварање животињског отпада у компост
3.3.1. Програм енергетске одрживости	3.3.1.1. Мјера: Подршка улагањима у обновљиве изворе енергије (ОИЕ) 3.3.1.2. Мјера: Мјерење потрошње енергије у јавним институцијама 3.3.1.3. Мјера: Припрема подлога и пројектне документације за постепени прелаз институција на гријање на биомасу (међуопштинска сарадња, програми прекограничне сарадње)

Укупна очекивана улагања за реализацију секторског плана заштите животне средине су преко 5.400.000 КМ. Највећи дио тог износа односи се на пројекат изградње система за наводњавање у Љубињском пољу.

6. Оперативни дио

6.1. План имплементације стратешких пројеката и мјера за 3 године (1+2)

Вежа са циљевима	Пројекат / мјера (вријеме трајања)	Укупни исходи	Укупни оријент. издаци (до завршетка пројекта)	Укупни оријент. издаци (до краја пројекта)	Финансирање из буџета ЈЛС				Финансирање из осталих извора				Носиоци имплементације	Вежа са буџетом и/или ознака екстерног извора финансирања	Општинско одј. одговорно за праћење
					Преглед по годинама				Преглед осталих извора по годинама						
					год. I	год. II	год. III	укупно (I+II+III)	год. I	год. II	год. III	укупно (I+II+III)			
СЦ1/СЕЦ1.1	М 1.1.1.1.1 Подршка започетим инвестицијам а (2017-2018)	Реализоване привредне инвестиције у укупном обиму од најмање 3 милиона КМ, до краја 2018.	3.000.000	3.000.000				0	1.500.000	1.500.000,00		3.000.000	Јединица за развој и Агенција за развој МСП	Приватни инвеститори	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.1	П 1.1.1.2. Маркетинг општине за нове инвеститоре (2017-2018)	Започета сарадња са најмање 2 нова инвеститора до половине 2019. године	15.000	15.000	5.000,00	10.000,00		15.000	0			0	Јединица за развој и Туристичка организација	4127	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.2	П 1.2.1.1. Јачање ланца вриједности лекобиља (2017)	Повећање прихода укључених предузетничких радњи и пољопривредних домаћинстава кроз побољшање позиције у ланцу вриједности, од најмање 10% у 2018. у односу на 2017. годину	6.000	6.000	6.000,00			6.000	0			0	Јединица за развој	4129	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности

СЦ1/СЕЦ1.2	М 1.2.1.2. Израда карти подршке за предузетнике и пољопривреднике (2017-2020)	Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за предузетнике од 2017. по стопи од најмање 10% годишње Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за регистрована пољопривредна домаћинства од 2017. по стопи од најмање 10% годишње	6.000	4.500	1.500,00	1.500,00	1.500,00	4.500	0			0	Одсјек за привреду	4127	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.2	М 1.2.1.3. Општински програм подстицаја за пољопривреду (2017-2020)	Повећање прихода код корисника подстицаја за најмање 10% (просјечно) до 2020. у односу на 2016. годину	200.000	150.000	50.000,00	50.000,00	50.000,00	150.000	0			0	Одсјек за привреду	4141	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.3	П 1.3.1.1. Активирање уже туристичке туре и оживљавање станице за туристе (2017-2018)	Успјешно реализоване најмање 3 организоване туристичке посјете до краја 2018. године	20.000	20.000	5.000,00	5.000,00		10.000	5.000	5.000,00		10.000	Туристичка организација	5111	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.3	П 1.3.1.2. Туристичка промоција културно-историјског наслеђа Херцеговине (2018-2019)	Културно-историјско и природно наслеђе Љубиња укључено у активну понуду најмање 2 туристичке агенције до краја 2019. године	90.000	90.000		10.000,00	5.000,00	15.000	0	25.000,00	50.000,00	75.000	Туристичка организација	4152	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ1/СЕЦ1.3	П 1.3.1.3. Ваздушна бања Банчићи (2017-2020)	Достигнут ниво од најмање 2/3 попуњености смјештајних капацитета у ваздушној бањи Банчићи до 2020	500.000	500.000					140.000	190.000,00	190.000,00	380.000	Друштво за заштиту природног наслеђа ВББ		

СЦ1/СЕЦ1.3	М 1.3.1.4. Креирање и одржавање базе података за управљање туризмом	Планови и извјештаји Туристичке организације садрже релевантне податке и информације неопходне за праћење реализације и оцјену остварења у туризму, од 2017.	1.500	1.500	1.500,00			1.500	0			0	Туристичка организација	4127	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ2/СЕЦ2.1	М 2.1.1.1 Организовање специф. обука за предузетн. и пољопривреднике (2017-2020)	Најмање 40% укључених постојећих предузетника и пољопривредника припре-мило планове побољшања пословања на основу обуке у периоду 2017-2020 Најмање 40% укључених потенц. предузетника и пољопривредника припре-мило планове за отпочињање бизниса на основу обуке у периоду 2017-2020	16.000	12.000	2.000,00	2.000,00	2.000,00	6.000	2.000	2.000,00	2.000,00	6.000	Агенција за развој МСП	4127	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ2/СЕЦ2.1	П 2.1.1.2. Олакшавање активног учења дјеце са посебним потребама, од 5. до 8. разреда (2018-2019)	Развијен и реализован индивидуални план и програм за свако дијете са посебним потребама, до 2020. године	20.000	20.000				0	0	10.000,00	10.000,00	20.000	Удружење Зрачак	Мин. здравља и соц. заштите РС	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦ2/СЕЦ2.1	М 2.1.1.3 Покретање и одржавање љубињског инфо-портала (2017-2020)	Сталан квартални раст прегледа на порталу, од 2018. године	32.000	24.000	8.000,00	8.000,00	8.000,00	24.000	0			0	Одабрана НВО	4127	Одјељење за општу управу

СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.1. Увођење јавне расвјете у насељима Дубочица, Вођени и Крајпоље (2017-2018)	Најмање 100 домаћинстава покривено новом јавном расвјетом, до краја 2018.	25.000	25.000	12.500 ,00	12.500,00		25.000	0			0	Одабрани имплементатор (тендер)	5111	Одсјек за урбанизам
СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.2. Изградња резервоара за водоснабдјевање села Крајпоље и Дубочица (2018-2019)	Осигурано стабилно/стално водоснабдјевање за најмање 70 домаћинстава, до краја 2019.	120.000	120.000		15.000,00	15.000,00	30.000	0	45.000,00	45.000,00	90.000	ЈП Водовод	5111	Одсјек за урбанизам
СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.3. Изградња водовода Тијесни кланац-Конац поље (2019- 2020)	Побољшано водоснабдјевање за најмање 200 домаћинстава, до краја 2018. Повећани приноси на пољopr. земљишту у зони изграђеног водовода, од 2019. (индиректан ефекат)	150.000	60.000			30.000,00	30.000	0		30.000,00	30.000	ЈП Водовод	5111	Одсјек за урбанизам
СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.4. Проширење канализационе мреже у Дубошницама (2018)	Најмање 40 нових прикључака на канализациону мрежу у Дубошницама, од 2019.	25.000	25.000		12.500,00		12.500	0	12.500,00		12.500	ЈП Канализација и чистоћа	5111	Одсјек за урбанизам
СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.5. Привремено рјешење за пречишћавање отпадних вода према Конац пољу (2017)	Најмање 300 домаћинстава и 50 привредних субјеката обухваћених пречишћавањем отпадних вода, од 2018.	30.000	30.000	30.000 ,00			30.000	0			0	ЈП Канализација и чистоћа	5111	Одсјек за урбанизам

СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.6. Прикључење школа на канализациону мрежу (2019)	Обје школе у градском подручју прикључене на канализациону мрежу, до 2020.	30.000	30.000			10.000,00	10.000	0		20.000,00	20.000	ЈП Канализација и чистоћа	4152	Одсјек за урбанизам
СЦ2/СЕЦ2.2	П 2.2.1.7. Реструктурирање комуналних предузећа (2017)	Позитиван финансијски резултат комуналних предузећа, од 2019.	6.000	6.000				0	6.000			6.000	Начелник општине	ЈП Водовод и ЈП Канал. и чистоћа	Скупштина општине
СЦ2/СЕЦ2.2	М 2.2.1.8. Израда спроведбених просторно-планских докумената (2018)	У 2019. години отпочело издавање локацијских услова и грађевинских дозвола на основу усвојеног зонинг плана	20.000	20.000		20.000,00		20.000	0			0	Одсјек за урбанизам	4127	Одјељење за општу управу
СЦ2/СЕЦ2.3	П 2.2.1.8. Асфалтирање дионице пута Крајпоље-Грабље-Ограда (2018)	Олакшан аутобуски саобраћај за организоване туристичке туре, од 2018.	90.000	90.000		30.000,00		30.000	0	60.000,00		60.000	Одсјек за урбанизам	5111	Одјељење за општу управу
СЦ3/СЕЦ3.1	П 3.1.1.1. Изградња система за наводњавање у Љубињском пољу (2017)	Најмање 200 ha пољопривредног земљишта покривено системом наводњавања до 2018.	3.200.000	3.200.000	450.000,00			450.000	2.750.000			2.750.000	Јединица за развој	5111	Одсјек за урбанизам
СЦ3/СЕЦ3.1	М 3.1.1.2. Превентивно чишћење Буковог потока (2017-2020)	Почевши од 2017. године нема бујичних поплава Буковог потока	8.000	6.000	1.000,00	1.000,00	1.000,00	3.000	1.000	1.000,00	1.000,00	3.000	Комунална полиција и ЈП Канализација и чистоћа	4125	Одсјек за урбанизам
СЦ3/СЕЦ3.1	М 3.1.1.3. Заједничке припреме и планови цивилне заштите са сусједним општинама	Површине оштећене пожарима у периоду 2017-2020 мање за преко 30% у односу на период 2013-2016.	9.000	6.000		2.000,00	2.000,00	4.000	0	1.000,00	1.000,00	2.000	Ватрогасна јединица	4152	Кабинет Начелника

	(2018-2020)														
СЦЗ/СЕЦЗ.2	М 3.2.1.1. Поштравање казнене политике за бацање смећа и дивље депоније, уз постављање табли забране (2017-2020)	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020.	1.000	1.000	1.000,00			1.000	0			0	Комунална полиција	4128	Одсјек за урбанизам
СЦЗ/СЕЦЗ.2	П 3.2.1.2. Олакшавање одлагања отпада уређивањем одлагалишта и постављањем контејнера (2018)	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020. (кумулативно са М 3.2.1.1. и 3.2.1.3)	50.000	50.000	25.000,00			25.000	0	25.000,00		25.000	Комунална полиција и ЈП Канализација и чистоћа	4128	Одсјек за урбанизам
СЦЗ/СЕЦЗ.2	3.2.1.3. Мјера: Организовање редовних акција чишћења од отпада (2017-2020)	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020. (кумулативно са М 3.2.1.1. и П 3.2.1.2)	2.000	1.500	500,00	500,00	500,00	1.500	0			0	Комунална полиција и НВО сектор	4128	Одсјек за урбанизам
СЦЗ/СЕЦЗ.2	П 3.2.1.4. Одређивање и припрема нове привремене локације за животињски отпад (2018)	Највећи дио (најмање 80%) животињског отпада се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019.	30.000	30.000	30.000,00			30.000	0			0	Одсјек за урбанизам	5111	Одјељење за општу управу
СЦЗ/СЕЦЗ.2	П 3.2.1.5. Израда пројектне документације за претварање животињског отпада у	Највећи дио (најмање 80%) животињског отпада се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019. (кумулативно са П 3.2.1.4)	5.000	2.500		2.500,00		2.500	0			0	Јединица за развој	4127	Одјељење за општу управу

	компост (2019-2020)														
СЦЗ/СЕЦЗ.3	М 3.3.1.1. Подршка улагањима у обновљиве изворе енергије (2017-2020)	Реализована улагања у ОИЕ већа од 1 милиона КМ, до 2019. године	2.000.000	1.000.000				0	0		1.000.000,00	1.000.000	Јединица за развој	Приватни инвеститори	Одјељење за привреду, финансије и јавне дјалтности
СЦЗ/СЕЦЗ.3	М 3.3.1.2. Мјерење потрошње енергије у јавним институција (2017-2020)	Смањени трошкови гријања објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубин за најмање 5% у 2020. години у односу на 2016.	4.700	3.500	1.100, 00	1.200,00	1.200,00	3.500	0			0	Јединица за развој		Одјељење за општу управу
СЦЗ/СЕЦЗ.3	М 3.3.1.3. Провођење мјера енергетске ефикасности (2018-2020)	Смањени трошкови гријања у најмање 2 јавна објекта обухваћена интервенцијом за најмање 20%, од 2020.	130.000	66.000		3.000,00	20.000,00	23.000	0	3.000,00	40.000,00	43.000	Јединица за развој	5111	Одјељење за општу управу
УКУПНО:			9.842.200	8.615.500	615.100	279.200	188.700	1.083.000	4.364.000	1.839.500	1.329.000	7.532.500			

6.2. План организационих и људских капацитета за имплементацију, праћење и вредновање стратегије

У извјештају о средњорочној евалуацији стратегије коју су радили стручни консултанти ангажовани од стране УНДП констатује се да су кључне функције планирања и управљања развојем у Општини Љубиње дефинисане Правилником о систематизацији радних мјеста административне службе, чиме је формално била успостављена Јединица за развој. Измјенама Правилника о систематизацији радних мјеста, из фебруара 2017. Године (Сл Гласник општине Љубиње бр 01/17), умјесто Јединице за развој формирана је Служба за развој, планирање и јавне набавке, у оквиру које је систематизовано и попуњено једно радно мјесто – референт за развој планирање и јавне набавке. Осталим одјељењима у опису послова дефинисани су послови координације са Службом за планирање, развој и јавне набавке у погледу планирања и имплементације Стратегије развоја општине Љубиње. Неопходно је наставити радити на оспособљавању свих запослених, а посебно оних који имају задатак да подржавају Службу за развој, за припрему пројеката којима се може аплицирати на доступне домаће и европске фондове, уз истовремено развијање система праћења и вредновања пројеката и мјера којих ће се придржавати сва Одјељења у Општинској управи.

Такође, у извјештају се констатује да су постављени механизми и процедуре за операционализацију Стратегије развоја у пракси (акционо планирање за текућу и наредне двије године по принципу 1+2, повезивање стратешког планирања са буџетским планирањем, претакање приоритета из акционих планова у годишње планова рада служби, мониторинг, евалуација и редовно извјештавање о напретку у имплементацији Стратегије развоја). Механизми укључују интерну комуникацију међу начелницима одјељења и екстерну комуникацију са Партнерском групом, донаторима и приватним инвеститорима.

За ефикасну имплементацију ревидиране стратегије развоја Љубиња било би неопходно провести наведене препоруке из извјештаја о средњорочној евалуацији, а које се тичу и кадровског јачања Јединице за развој, односно новоосноване Службе за развој, планирање и јавне набавке и то што је могуће прије.

За потребе припреме и кандидовања комплекснијих пројеката према другим изворима финансирања појачаће се сарадња са невладиним сектором, с једне стране, и успостављати везе са одговарајућим развојним агенцијама које имају успјеха у припреми и имплементацији таквих пројеката.

Што се тиче Партнерске групе, у њу ће бити укључени и нови инвеститори на подручју општине Љубиње, као и нови чланови из невладиног и јавног сектора. Партнерска група ће се активније него до сада укључити у праћење имплементације стратегије (разматрањем годишњег извјештаја о имплементацији и давањем сугестија како да се имплементација побољша и убрза) и у ажурирање трогодишњег плана имплементације, које треба да се ради сваке године (давањем приједлога који пројекти и мјере треба да буду третирано као приоритети за тај плански период).

Како је преостало вријеме за имплементацију ревидираних секторских планова и интегрисане стратегије мање него уобичајено (4 умјесто 5 година), контролно вредновање имплементације ревидиране стратегије извршиће се по истеку двогодишњег периода (2017-2018), а финално вредновање са истеком периода имплементације стратегије (2020). Контролно вредновање имплементације обавиће се интерним ресурсима, путем одговарајуће радне групе коју ће формирати начелник општине, док ће се за потребе финалног вредновања, уз интерне ресурсе, ангажовати и спољни консултант.

6.3. Преглед основних активности и одговорности за имплементацију стратегије

Основне улоге и одговорности за имплементацију, праћење, вредновање и извјештавање		
Активности ^(*)	Надлежност (ко?) /	Рок (када?)
Дефинисање приоритета за <u>наредну годину</u> на основу стратешко-програмских докумената и израда Плана имплементације (1+2)	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници у процесу: Начелници одјељења и шефови одсјека Колегијум начелника општине Остали чланови ОПТ-а	Први квартал текуће године (по роковима из Закона о буџету РС)
Укључивање стратешких пројеката и мјера у план буџета <u>за наредну годину</u>	Иницијатор и власник процеса: Начелник одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности Носиоци и учесници процеса: Колегијум начелника општине Шеф Службе за развој	01-31.10 (први нацрт); 01-30.11 (други нацрт) 01-15.12 (трећи нацрт) текуће године
Припрема нацрта планова одјељења <u>за наредну годину</u> , укључујући пројекте из Стратегије развоја и редовне послове	Иницијатор и власник процеса: Начелници одјељења Носиоци и учесници: Шеф Службе за развој, начелници одјељења, шефови одсјека	01.09-30.09. текуће године
Усклађивање планова рада са усвојеним буџетом <u>за наредну годину</u>	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Начелници одјељења Колегијум начелника општине	15-30. јануар наредне године
Припрема календара за праћење реализације Годишњег плана ЈЛС	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Остали запослени у Служби за развој и чланови ОПТ-а	31. јануар наредне године
Разрада пројеката	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Остали запослени у Служби за развој и носиоци пројеката Надлежна одјељења	Континуирано
Праћење екстерних извора финансирања	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Надлежна одјељења Остали запослени у Служби за развој и носиоци пројеката	Континуирано

Мониторинг реализације пројеката	Носиоци и учесници процеса: Шеф Службе за развој Надлежна одјељења; Остали запослени у Служби за развој и носиоци пројеката	Континуирано
Основне улоге и одговорности за имплементацију , праћење и вредновање стратегије		
Активности^(*)	Надлежност (ко?)	Рок (када ?)
Праћење провођења Плана имплементације стратегије	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Остали запослени у Службе за развој и носиоци пројеката; Надлежна одјељења	Континуирано
Праћење имплементације и израда извјештаја о реализацији годишњих планова рада одјељења	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници процеса: Колегијум начелника општине Шеф Службе за развој	Квартално: Колегиј начелника Полугодишње: До 31. јула (за првих 6 мјесеци текуће године) Годишње: До 31. маја (за претходну годину)
Укључивање Партнерске групе у праћење имплементације стратегије	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници у процесу: Остали запослени у Служби за развој Партнерска група/Општински развојни тим	Први састанак ПГ-а: До 31 маја (за претходну годину) Други састанак ПГ-а: До 31. јула (за првих 6 мјесеци текуће године)
Израда Годишњег извјештаја о реализацији стратегије развоја	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници у процесу: Остали запослени у Служби за развој Начелници одјељења/шефови одсјека	До 31. маја наредне године у односу на ону за коју се припрема извјештај
Усвајање и објављивање Годишњег извјештаја о реализацији Годишњег плана рада ЈЛС	Иницијатор и власник процеса: Начелник општине Носиоци и учесници процеса: Скупштина општине	Најкасније до 31. маја, наредне године у односу на ону за коју се припрема извјештај
Остале важне активности: Редовно ажурирање општинске веб странице у домену информација које се односе на развојне активности; Редовни контакти са вишим нивоима власти; Успостављање и унапређивње међуопштинске сарадње	Иницијатор и власник процеса: Шеф Службе за развој Носиоци и учесници: Остали запослени у Службе за развој	Континуирано

7. Прилози

Прилог 1: Интегрисани преглед ревидиране стратегије развоја општине Љубиње за период 2017-2020

Веза са стратешким и секторским циљем и програмом	Пројекат /мјера	Укупни очекивани исход пројекта/мјере	Извори финансирања		
			Буџет	Екстерни извори	Укупно
1.Стратешки циљ	Повећати запосленост и приходе становништва, уз истовремено повећање општинских прихода				
1.1. Секторски циљ	Олакшати и убрзати привредна улагања	Очекивани секторски исходи	<p>Повећан укупан приход предузећа на територији општине до 2020. за најмање 35% у односу на 2015. годину као базну</p> <p>Повећана додатна вриједност остварена у предузећима на територији општине до 2020. за најмање 40% у односу на 2015. као базну</p> <p>Повећана укупан извоз предузећа са територије општине до 2020. за најмање 15% у односу на 2015. као базну</p>	Индикатори секторског циља	<p>Укупан приход предузећа</p> <p>Просјечна остварена додатна вриједност (изражена као збир добити и бруто плата) у предузећима</p> <p>Укупан извоз предузећа</p>
1.1.1.Програм	Програм покретачких привредних инвестиција				
	1.1.1.1. Мјера: Подршка започетим инвестицијама	Реализоване започете и планиране привредне инвестиције на територији општине Љубиње у укупном обиму од најмање 3 милиона КМ, до краја 2018.		3.000.000	3.000.000

	1.1.1.2. Пројекат: Маркетинг општине за нове инвеститоре	Започета сарадња са најмање 2 нова инвеститора до половине 2019. године	15,000	0	15,000
1.2. Секторски циљ	Максимизирати ефекте улагања у пољопривреди на предузетништво и (само)запошљавање становништва	Очекивани секторски исходи	<p>Повећање укупног прихода регистрованих предузетничких радњи за најмање 25% у 2020. године у односу на 2016. као базну</p> <p>Повећање укупног прихода регистрованих пољопривредних газдинстава за најмање 20% у у 2020. године у односу на 2016. као базну</p> <p>У 2020. години најмање три четвртине домаћинстава остварује приходе кроз предузетничку дјелатност и пољопривредну производњу, од тога најмање половина у виду регистроване дјелатности</p>	Индикатори секторског циља	<p>Укупан приход предузетничких радњи</p> <p>Укупан приход регистрованих пољопривредних газдинстава</p> <p>Број домаћинстава у 2020. која остварују приходе од предузетн. и пољопривреде</p> <p>Број домаћинстава у 2020. са регистрованом самосталном дјелатношћу</p>
1.2.1. Програм	Програм ширења инвестиција и предузетништва				
	1.2.1.1. Пројекат: Јачање ланца вриједности ароматичног биља/љекобиља	Повећање прихода укључених предузетничких радњи и пољопривредних домаћинстава кроз побољшање позиције у ланцу вриједности, од најмање	6,000	0	6,000

		10% у 2018. у односу на 2017.			
	1.2.1.2. Мјера: Израда карти подршке за предузетнике и пољопривреднике	Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за предузетнике од 2017. по стопи од најмање 10% годишње Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за регистрована пољопривредна домаћинства од 2017. по стопи од најмање 10% годишње	12,000	0	12,000
	1.2.1.3. Мјера: Општински програм подстицаја за пољопривреду	Повећање прихода код корисника подстицаја за најмање 10% (просјечно) до 2020. у односу на 2016. годину	200,000	0	200,000
1.3 Секторски циљ	Иницијално развити туризам у функцији активне промоције културно-историјског и природног наслеђа Љубиња	Очекивани секторски исходи	Стално повећање броја туриста (по стопи од најмање 25% годишње) и прихода од туризма (по стопи од најмање 20% годишње) у периоду од 2018. до 2020. године	Индикатори секторског циља	Број туриста који организовано посјећују Љубиње путем туристичких агенција Приходи од туризма и угоститељства
	Програм развоја туризма				
1.3.1 Програм	1.3.1.1. Пројекат: Активирање уже туристичке туре и оживљавање станице за туристе	Успјешно реализоване најмање 3 организоване туристичке посјете до краја 2018. године	10,000	10,000	20,000
	1.3.1.2. Пројекат: Туристичка промоција	Културно-историјско и природно наслеђе Љубиња укључено у	15,000	75,000	90,000

	културно-историјског наслеђа Херцеговине	активну понуду најмање 2 туристичке агенције до краја 2019. године			
	1.3.1.3. Пројекат: Ваздушна бања Банчићи	Достигнут ниво од најмање 2/3 попуњености смјештајних капацитета у ваздушној бањи Банчићи до 2020.	0	500,000	500,000
	1.3.1.4. Мјера: Креирање и одржавање базе података за управљање туризмом	Планови и извјештаји Туристичке организације садрже релевантне податке и информације неопходне за праћење реализације и оцјену остварења у туризму, од 2017.	1.500		1.500
2. Стратешки циљ	Побољшати доступност и квалитет јавних услуга у општинској надлежности и одржати живот на селу				
2.1. Секторски циљ	Унаприједити друштвене услуге образовања и информисања	Очекивани секторски исходи	Значајно повећање квалитета услуга образовања одраслих, посебно младих, од 2017. до 2020. године Значајно побољшано задовољство родитеља дјеце са посебним потребама квалитетом образовања од 5. до 9. разреда, до 2020. у односу на 2016. годину Сталан раст задовољства корисника услуга локалног информисања, од 2018. до 2020. године	Индикатори секторског циља	Задовољство корисника квалитетом обука Оцјене родитеља дјеце са посебним потребама Задовољство корисника услуга локалног информисања
2.1.1. Програм	Програм образовања и информисања				

	2.1.1.1. Мјера: Организовање специфичних обука за предузетнике и пољопривреднике	Најмање 40% укључених постојећих предузетника и пољопривредника припремило планове побољшања пословања на основу обуке у периоду 2017-2020	8,000	8,000	16,000
	2.1.1.2. Пројекат: Олакшавање активног учења дјеце са посебним потребама (од 5. до 8. разреда)	Развијен и реализован индивидуални план и програм за свако дијете са посебним потребама, до 2020. године	0	20,000	20,000
	2.1.1.3. Мјера: Покретање и одржавање љубињског инфо-портала	Сталан квартални раст прегледа на порталу, од 2018. године	32,000	0	32,000
2.2. Секторски циљ	Проширити и побољшати комуналне и урбанистичке услуге	Очекивани секторски исходи	<p>Већи степен задовољства корисника комуналних услуга (водовода, канализације и јавне расвјете) и путне инфраструктуре, посебно у сеоским подручјима, у 2020. у односу на 2017. годину</p> <p>Повећање броја објеката изграђених у складу са усвојеном ажурном спроведбеном просторно-планском документацијом у градском подручју, у 2020. у односу на период 2016-2019.</p>	Индикатори секторског циља	<p>Задовољство корисника комуналних услуга из сеоских подручја</p> <p>Задовољство становништва путном инфраструктуром</p> <p>Број издатих локацијских услова и дозвола на основу</p>

					усвојене ажурне спроведбене просторно-планске документације
2.2.1. Програм	Програм проширења комуналних и побољшања урбанистичких услуга				
	2.2.1.1. Пројекат: Увођење јавне расвјете у насељима Дубочица, Вођени и Крајпоље	Најмање 100 домаћинстава покривено новом јавном расвјетом, до краја 2018.	25,000	0	25,000
	2.2.1.2. Пројекат: Изградња резервоара за водоснабдјевање села Крајпоље и Дубочица	Осигурано стабилно/стално водоснабдјевање за најмање 70 домаћинстава, до краја 2019.	30,000	90,000	120,000
	2.2.1.3. Пројекат: Изградња водовода Тијесни кланац-Конац поље	Побољшано водоснабдјевање за најмање 200 домаћинстава, до краја 2018. Повећани приноси на пољопривредном земљишту у зони изграђеног водовода, од 2019. (индиректан ефекат)	75,000	75,000	150,000
	2.2.1.4. Пројекат: Проширење канализационе мреже у Дубошницама	Најмање 40 нових прикључака на канализациону мрежу у Дубошницама, од 2019.	12,500	12,500	25,000
	2.2.1.5. Пројекат: Привремено рјешење за пречишћавање отпадних вода према Конац пољу	Најмање 300 домаћинстава и 50 привредних субјеката обухваћених пречишћавањем отпадних вода, од 2018.	30,000	0	30,000
	2.2.1.6. Пројекат: Прикључење школа на	Обје школе у градском подручју прикључене на канализациону	10,000	20,000	30,000

	канализациону мрежу	мрежу, до 2020.			
	2.2.1.7. Пројекат: Реструктурирање комуналних предузећа Водовод и Чистоћа	Позитиван финансијски резултат комуналних предузећа, од 2019.	0	6,000	6,000
	2.2.1.8. Мјера: Израда спроведбених просторно-планских докумената	У 2019. години отпочело издавање локацијских услова и грађевинских дозвола на основу усвојеног зонинг плана	20,000	0	20,000
	2.2.1.9. Пројекат: Асфалтирање дионице пута Крајпоље-Грабље-Ограда	Олакшан аутобуски саобраћај за организоване туристичке туре, од 2018.	30,000	60,000	90,000
3. Стратешки циљ	Смањити ризике од природних непогода и очувати животну средину				
3.1. Секторски циљ	Значајно унаприједити заштиту од хидрометеороло-шких непогода	Очекивани секторски исходи	Укупне штете од хидрометеоролошких непогода (суше, поплава и пожара) у периоду 2017-2020 смањене за више од 50% у односу на период 2013-2016	Индикатори секторског циља	Процијењени износ штета од суше Процијењени износ штета од плављења Процијењени износ штета од пожара
3.1.1. Програм	Програм заштите од хидрометеоролошких непогода				
	3.1.1.1. Пројекат: Изградња система за наводњавање у Љубињском пољу	Најмање 200 ha пољопривредног земљишта покривено системом наводњавања до 2018.	450,000	2,750,000	3,200,000

	3.1.1.2. Мјера: Превентивно чишћење Буковог потока	Почевши од 2017. године нема бујичних поплава Буковог потока		4,000	4,000	8,000
	3.1.1.3. Мјера: Заједничке припреме и планови цивилне заштите са сусједним општинама	Површине оштећене пожарима у периоду 2017-2020 мање за преко 30% у односу на период 2013-2016.		6,000	3,000	9,000
3.2. Секторски циљ	Значајно унаприједити управљање отпадом	Очекивани секторски исходи	Најмање 50% анкетираних становника оцјењује да је територија Љубиња чистија/ уреднија него претходне године (сваке године у периоду 2017-2020)	Индикатори секторског циља	Оцјена чистоће/уредност и територије Љубиња од стране анкетираних становника	
3.2.1. Програм	Чисто Љубиње					
	3.2.1.1. Мјера: Пооштравање казнене политике за бацање смећа и дивље депоније, уз постављање табли забране	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020.		1,000	0	1,000
	3.2.1.2. Пројекат: Олакшавање одлагања отпада уређивањем одлагалишта и постављањем контејнера	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020. (кумулативно са М 3.2.1.1. и 3.2.1.3)		25,000	25,000	50,000
	3.2.1.3. Мјера: Организовање редовних акција чишћења од отпада	Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020. (кумулативно са М 3.2.1.1. и П 3.2.1.2)		2,000	0	2,000

	3.2.1.4. Пројекат: Одређивање и припрема нове привремене локације за животињски отпад	Највећи дио (најмање 80%) животињског отпада се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019.	30,000	0	30,000
	3.2.1.5. Пројекат: Израда пројектне документације за претварање животињског отпада у компост	Највећи дио (најмање 80%) животињског отпада се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019. (кумулативно са П 3.2.1.4)	5,000	0	5,000
3.3. Секторски циљ	Олакшати улагања у енергију из обновљивих извора и у енергетску ефикасност	Очекивани секторски исходи	Извоз енергије из обновљивих извора са територије општине Љубиње чини најмање 10% укупног извоза привреде Љубиња у 2020. години Смањење емисије CO2 објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње у сезони гријања за најмање 5% у 2020. години у односу на 2016.	Индикатори секторског циља	Процент извоза енергије из обновљивих извора у укупној вриједности извоза Износ емисије CO2 објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње у сезони гријања
	Програм енергетске одрживости				
3.3.1. Програм	3.3.1.1. Мјера: Подршка улагањима у обновљиве изворе енергије (ОИЕ)	Реализована улагања у ОИЕ већа од 1 милиона КМ, до 2019. године	0	2,000,000	2,000,000
	3.3.1.2. Мјера: Мјерење потрошње енергије у јавним институција	Смањени трошкови гријања објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубињ за најмање 5% у 2020.	4,700	0	4,700

		години у односу на 2016.			
	3.3.1.3. Мјера: Припрема подлога и пројектне документације за постепени прелаз институција на гријање на биомасу	Смањени трошкови гријања у најмање 2 јавна објекта обухваћена интервенцијом за најмање 20%, од 2020.	65,000	65,000	130,000

Прилог 2: Табеле приоритетних пројеката за развој општине који су у надлежности виших ниивоа власти или Јавних предузећа

У табели испод се налазе пројекти који су од великог значаја за развој општине Љубиње, а за које општина Љубиње нема финансијских средстава или пројекти нису у надлежности општине. Имплментацијом ових пројеката отвориле би се нове прилике за улагања и отварање нових радних мјеста. Општина Љубиње ће наставити радити и лобирати код надлежних институција за реализацију ових крупних стартешких пројеката.

рб	Назив пројекта	Вриједност пројекта	Надлежност/носиоц имплментације
1	Реконструкција магистралног пута М6 на релацији Љубиње - Столац	6.500.000 КМ	ЈП Путеви Српске
2	Рјешавање проблема електро снабдијевања становништва у општини ЉУБиње	3.000.000 КМ	ЈП Електро Херцеговина а.д
3	Изградња/санација пута Љубиње – Неум кула- Требиње	5.000.000 КМ	ЈП Путеви Српске
4	Реконструкција водоводне мреже на подручју општине Љубиње	2.000.000 КМ	ЈП Водовод и општина ЉУБиње
	ТОТАЛ	16.500.000 КМ	

Прилог 3: Табеле варијабли за праћење индикатора

Сектор економског развоја

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације		
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: ПОВЕЋАТИ ЗАПОСЛЕНОСТ И ПРИХОДЕ СТАНОВНИШТВА, УЗ ИСТОВРЕМЕНО ПОВЕЋАЊЕ ОПШТИНСКИХ ПРИХОДА																
Број запослених у предузећима на територији општине Љубиње						Основни	Обухвата запослене у д.о.о. и а.д. Не обухвата запослене у јавним предузећима и установама. Прати се годишње преузимањем података из базе АПИФ-а.					2016-2020		Подаци АПИФ-а (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										138						
Број запослених у предузетничкој дјелатности на територији општине Љубиње						Основни	Обухвата запослене у самосталним радњама. Прати се годишње преузимањем података из базе АПИФ-а.					2016-2020		Подаци АПИФ-а (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										35						
Број запослених у пољопривреди на територији општине Љубиње						Основни	Обухвата запослене у регистрованим пољопривредним газдинствима. Прати се годишње преузимањем података из базе АПИФ-а.					2016-2020		Подаци АПИФ-а (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										42						
Приходи буџета Општине Љубиње						Основни	Остварени годишњи приходи буџета Општине Љубиње					2011-2020		Годишњи извјештаји о извршењу буџета		

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације		
						2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
						1.962.200	1.801.229	1.755.093	1.583.469	1.600.460						
Приходи од концесионих накнада						Помоћни	Дио годишњих прихода буџета Општине Љубиње по основу концесионих накнада					2015-2020		Годишњи извјештаји о извршењу буџета		
										2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										0						
Приходи од пореза на доходак						Помоћни	Дио годишњих прихода буџета Општине Љубиње остварен по основу пореза на доходак					2015-2020		Годишњи извјештаји о извршењу буџета		
										2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										99.526						
Укупан број запослених						Помоћни	Све особе за које је достављен образац 1002 надлежној пореској служби					2011– 2020		Завод за статистику РС, административни подаци		
						2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
						559	579	573	552							
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 1.1: ОЛАКШАТИ И УБРЗАТИ ПРИВРЕДНА УЛАГАЊА																
Укупан приход предузећа на територији општине Љубиње						Основни	Сума оствареног годишњег прихода свих предузећа (д.о.о. и а.д.) на подручју општине (без јавних предузећа)					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										17.683.081						
Остварена укупна додатна вриједност предузећа						Основни	Сума годишње остварене добити и бруто плата у свим предузећима (д.о.о. и а.д.) на подручју					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)		

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације		
						(агрегирани)	општине (без јавних предузећа)									
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										4.517.521						
Укупан финансијски резултат предузећа						Помоћни	Разлика годишњих прихода и расхода свих предузећа (д.о.о. и а.д.) на подручју општине (без јавних предузећа)					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										519.621						
Просјечна бруто-плата у предузећима						Помоћни	Количник збира годишњих бруто-плата у свим предузећима и броја запослених на подручју општине (без јавних предузећа) подијељен са 12 мјесеци					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										1.263,31						
Укупан извоз предузећа						Помоћни	Сума оствареног годишњег извоза свих предузећа на подручју општине					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)		
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
										1.456.745						
Број предузећа						Помоћни	д.о.о., а.д.					2011-2020		АПИФ (или база ТРОН)		
						2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
						27	28	25	25	27						
Број нових предузећа-инвеститора у привреди						Помоћни	Нова предузећа регистрована на подручју општине Љубиње					2015-2020		АПИФ (или база ТРОН)/Општински		

Назив индикатора						Тип	Дефиниција				Временски оквир праћења			Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације		
														подаци		
											2015	2016	2017	2018	2019	2020
											2					
1.1.1.1 Мјера: Подршка започетим инвестицијама																
Реализована најмање 4 плана подршке, прилагођених према сваком инвеститору						Излаз	Планови подршке Општинске управе за инвестиције започете или најављене 2015-2016				2015-2018			Извјештај Начелника општине		
Реализоване започете и планиране привредне инвестиције на територији општине Љубиње у укупном обиму од најмање 3 милиона КМ, до краја 2018.						Исход	Укупан износ реализованих инвестиција које су започете или најављене 2015-2016				2015-2016			Извјештај Начелника општине		
1.1.1.2 Пројекат: Маркетинг општине за нове инвеститоре																
Јединствена понуда (USP) локације дистрибуирана према најмање 200 потенцијалних инвеститора						Излаз	Број потенцијалних инвеститора којима је дистрибуирана јединствена инвестициона понуда Љубиња				2017-2018			Извјештај имплементатора (листа дистрибуције)		
Најмање 6 потенцијалних инвеститора изразило заинтересованост						Излаз	Број потенцијалних инвеститора који су затражили додатне информације и/или састанке				2017-2018			Извјештај имплементатора		
Започета сарадња са најмање 2 нова инвеститора, до половине 2019.						Исход	Припремљени планови подршке Општинске управе за инвеститоре који су привучени јединственом понудом				2017-2020			Извјештај имплементатора		
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 1.2: МАКСИМИЗИРАТИ ЕФЕКТЕ УЛАГАЊА У ПОЉОПРИВРЕДИ НА РАЗВОЈ																

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације						
ПРЕДУЗЕТНИШТВА										
Број самосталних радњи	Основни	Регистрована физичка лица – самостална дјелатност	2011-2020	АПИФ и подаци Општине						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	66	64	66	66	77					
Број регистрованих пољопривредних газдинстава на територији општине Љубиње	Основни	Регистрована комерцијална и некомерцијална пољопривредна газдинства	2011-2020	АФИП						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	383	430	460	165	225					
Број нерегистрованих пољопривредних газдинстава на територији општине Љубиње	Основни	Нерегистрована пољопривредна газдинства	2011-2020	Подаци Општинске управе						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	317	270	240	535	475					
Број домаћинстава у општини Љубиње	Помоћни	Према попису становништва (за године у којима је извршен попис) или званичним процјенама	2013-2020	Републички завод за статистику РС						
		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
		1095	1095	1095						
Приходи самосталних радњи на територији општине Љубиње	Основни	Укупан годишњи приход самосталних радњи које су регистроване на територији Љубиња	2015-2020	Подаци АПИФ-а и Општинске управе						
			2015	2016	2017	2018	2019	2020		
			333.756							
Приходи пољопривредних газдинстава на територији општине Љубиње	Основни	Укупан годишњи приход регистрованих пољопривредних газдинстава	2015-2020	Подаци АПИФ-а						

Назив индикатора						Тип	Дефиниција				Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
										2015	2016	2017	2018	2019	2020	
1.2.1.1 Пројекат: Јачање ланца вриједности ароматичног биља/љекобиља																
Мапиран ланац вриједности ароматичног биља						Излаз	Мапа ланца вриједности љекобиља, са основним фазама промјене вриједности (од садница до крајњих тржишта), кључним учесницима и институцијама подршке				2017		Извјештај имплементатора			
Најмање 3 брзе интервенције за јачање ланца вриједности ароматичног биља усаглашене и реализоване						Излаз	Интервенције подржане од стране учесника радионица/састанака за јачање ланца вриједности љекобиља и њихови материјални (финансијски) и нематеријални ефекти (сарадња учесника)				2017-2018		Извјештај имплементатора			
Повећање прихода укључених предузетничких радњи и пољопривредних домаћинстава кроз побољшање позиције у ланцу вриједности, од најмање 10% у 2018. у односу на 2017. годину						Исход	Поређење суме годишњег прихода свих предузетничких радњи и пољопривредних домаћинстава укључених у пројекат, у 2017. и 2018. години				2017-2018		Извјештај Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности			
1.2.1.2 Мјера: Израда карти подршке за предузетнике и пољопривреднике																
Направљене и годишње ажуриране карте доступне финансијске и техничке подршке из екстерних и интерних извора за предузетнике и активна пољопривредна домаћинства, од 2017.						Излаз	Под картама подршке подразумијевају се визуелно ефектно (путем нпр. инфографика) представљени сви екстерни и општински извори подршке са условима за добијање				2017-2020.		Извјештај Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности			

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
		средстава		
Карте доступне подршке из свих расположивих извора ажуриране и дистрибуиране свим предузетницима и свим пољопривредним домаћинствима на годишњој основи, почевши од 2017. године	Излаз	Листа дистрибуције карата подршке	2017-2020	Извјештај Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности
Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за предузетнике од 2017. по стопи од најмање 10% годишње	Исход	Годишња сума износа који су регистроване предузетничке радње добиле из екстерних извора, наведених у картама подршке	2017-2020	Извјештај Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности
Сталан раст добијених подстицаја из екстерних извора за регистрована пољопривредна домаћинства од 2017. по стопи од најмање 10% годишње	Исход	Годишња сума износа који су регистрована пољопривредна домаћинства добила из екстерних извора, наведених у картама подршке	2017-2020	Извјештај Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности
1.2.1.3 Мјера: Општински програм подстицаја за пољопривреду				
Усвојен Општински програм подстицаја за пољопривреду, проводи се од 2017. године	Излаз	Одлука СО Љубиње о усвајању Програма подстицаја за пољопривреду	2017-2020	Извјештај Општинске управе
Најмање 500 пољопривредних домаћинстава добило подстицаје у периоду 2017-2020	Излаз	Укупан број пољопривредних газдинстава која су добила средства Програма подстицаја за пољопривреду у периоду 2017-2020.	2017-2020	Извјештај Општинске управе
Повећање прихода код корисника подстицаја за најмање 10% (просјечно) до 2020. у односу на 2016. годину	Исход	Годишња сума прихода пољопривредних газдинстава која су у тој години добила општинске подстицаје, поређење са	2016-2017	Извјештај Општинске управе

Назив индикатора						Тип		Дефиниција						Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације	
								претходном годином									
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 1.3: ИНИЦИЈАЛНО РАЗВИТИ ТУРИЗАМ У ФУНКЦИЈИ АКТИВНЕ ПРОМОЦИЈЕ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ И ПРИРОДНОГ НАСЉЕЂА ЉУБИЊА																	
Приходи угоститељских и туристичких објеката на територији општине Љубиње						Основни		Сума годишњих прихода свих угоститељских и туристичких предузећа и самосталних ради, по годишњим финансијским извјештајима						2016-2020		АПИФ	
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
Број регистрованих угоститељских и туристичких објеката						Помоћни		Регистрована правна и физичка лица са претежном угоститељском и/или туристичком дјелатношћу						2016-2020		АПИФ и подаци Општине	
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
										20							
Број туриста у организованим туристичким турама						Основни		Туристи који посјећују Љубиње у организацији туристичких агенција и других туристичких оператера, годишње						2016-2020		Туристичка организација Љубиња	
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020		
1.3.1.1 Пројекат: Активирање уже туристичке туре и оживљавање станице за туристе																	

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Успостављена ужа љубињска туристичка тура и оспособљена јединствена станица за туристе, до 2018.	Излаз	Уређене и обиљежене локације на ужој туристичкој тури око Љубиња, укључено у презентацију туристичке понуде Љубиња	2017-2018.	Извјештај Туристичке организације
Успјешно реализоване најмање 3 организоване туристичке посјете до краја 2018. године	Исход	Посјете у организацији туристичких агенција и других оператера, које су евидентирани од стране ТО Љубиње	2017-2019.	Извјештај Туристичке организације
1.3.1.2 Пројекат: Туристичка промоција културно-историјског наслеђа Херцеговине				
Мапиране све локације културно-историјског наслеђа на територији општине Љубиње, до половине 2019.	Излаз	Локације унешене у мапу фотографијом и текстом	2018-2019	Извјештај имплементатора
Очишћено и уређено најмање 2/3 мапираних локација, до краја 2019.	Излаз	Локације које су очишћене и уређене као резултат пројектних активности	2018-2019	Извјештај имплементатора
Припремљена виртуелна мапа свих локација културно-историјског наслеђа дистрибуирана према најмање 200.000 корисника друштвених мрежа, до краја 2019.	Излаз	Виртуелна мапа свих локација културно-историјског наслеђа дистрибуирана путем друштвених мрежа	2018-2019	Извјештај имплементатора
Културно-историјско и природно наслеђе Љубиња укључено у активну понуду најмање 2 туристичке агенције до краја 2019. године	Исход	Број туристичких агенција које у својој понуди активно представљају културно-историјско и природно наслеђе Љубиња	2019-2020	Туристичка организација
1.3.1.3 Пројекат: Ваздушна бања Банчићи				
Изграђен и отворен главни смјештајни објекат у	Излаз	Објекат отворен на основу издате употребне	2018-2019	Извјештај имплементатора

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
ваздушној бањи Банчићи, до 2018.		дозволе		
Достигнут ниво од најмање 2/3 попуњености смјештај-них капацитета у ваздушној бањи Банчићи до 2020.	Исход	Број попуњених кревет/дана, годишње, у односу на укупан број	2019-2020	Извјештај имплементатора
1.3.1.4 Мјера: Креирање и одржавање базе података за управљање туризмом				
Креирана база података за управљање туризмом, са редовним ажурирањем, од 2017.	Излаз	Електронска база података која укључује број туриста, приходе од туризма и друге неопходне елементе, са начинима прикупљања и кориштења података	2017	Извјештај Туристичке организације
Планови и извјештаји Туристичке организације садрже релевантне податке и информације неопходне за праћење реализације и оцјену остварења	Исход	Годишњи планови и извјештаји Туристичке организације садрже податке неопходне за праћење и оцјену њених активности и активности других актера на развоју туризма	2018.	Извјештај Туристичке организације

Сектор друштвеног развоја

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 2: ПОБОЉШАТИ ДОСТУПНОСТ И КВАЛИТЕТ ЈАВНИХ УСЛУГА У ОПШТИНСКОЈ НАДЛЕЖНОСТИ И ОДРЖАТИ ЖИВОТ НА СЕЛУ																
Задовољство становништва квалитетом живота у општини Љубиње у 2020. у односу на 2016. годину						Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни квалитетом живота у општини Љубиње у 2016/2020. години“ са Ликертовом скалом одговора – поређење резултата за 2020. и 2016. годину					2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку становништва општине проведена 2016. и 2020. (Уколико се проводи само 2020. питање треба преформулисати на поређење два периода)			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Број становника						Помоћни	Лице за привременим или трајним мјестом боравка у општини Љубиње које је у току претходне године минимално боравило у општини 90 дана					2013– 2020	Подаци ЦИПСа или Републички завод за статистику РС			
								2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
								3756	3756	3756						
Број становника у сеоским подручјима						Основни	Лице за привременим или трајним мјестом боравка у општини Љубиње које је настањено изван градског подручја					2013– 2020	Подаци ЦИПСа или Републички завод за статистику РС			
								2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације						
				1240	1240	1240				
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 2.1: УНАПРИЈЕДИТИ ДРУШТВЕНЕ УСЛУГЕ ОБРАЗОВАЊА И ИНФОРМИСАЊА										
Задовољство корисника услуга образовања одраслих	Основни	Оцјене учесника спроведених обука	2017-2020	Извјештај имплементатора (организатори обука)						
			2017	2018	2019	2020				
Број корисника услуга образовања одраслих	Помоћни	Обухвата учеснике обука организованих на територији општине Љубиње	2017-2020	Извјештај имплементатора (организатори обука)						
			2017	2018	2019	2020				
Задовољство корисника услуга локалног информисања	Основни	Резултати годишњег анкетања корисника услуга локалног информисања	2017-2020	Извјештај имплементатора						
			2017	2018	2019	2020				
Број корисника услуга локалног информисања	Помоћни	Обухвата кориснике инфо портала	2017-2020	Извјештај имплементатора						
			2017	2018	2019	2020				
Задовољство родитеља дјеце са посебним потребама квалитетом образовања	Основни	Резултати годишњег анкетања родитеља	2016-2020	Удружење „Зрчак“						
			2016	2017	2018	2019	2020			

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације				
Број дјеце са посебним потребама укључене у активно учење	Помоћни	Обухвата дјецу чији су тјелесни, ментални и емоционални развој, раст и сазријевање на дуже вријеме толико ометени да им је неопходно обезбиједити специјално образовање, третман и рехабилитацију.	2016-2020	Удружење „Зрачак“				
			2016	2017	2018	2019	2020	
2.1.1.1 Мјера: Организовање специфичних обука за предузетнике и пољопривреднике								
Организовано најмање 6 обука годишње, просјечно са 10-15 учесника по обуци	Изнас	Обухвата обуке које имају значаја за предузетништво, (само)запошљавање и пољопривреду, те учеснике до 35 година	2017-2020	Извјештај имплементатора				
Најмање 40% укључених постојећих предузетника и пољопривредника припремило планове побољшања пословања на основу обуке у периоду 2017-2020	Исход	Писани планови побољшања пословања припремљени на основу информација добијених током обуке, са јасним назнакама шта ће се побољшати, како, до када, са каквим трошковима и ефектима	2017-2020	Извјештај имплементатора				
Најмање 40% укључених потенцијалних предузетника и пољопривредника припремило планове за отпочињање бизниса на основу обуке у периоду 2017-2020	Исход	Писани планови отпочињања пословања припремљени на основу информација добијених током обуке, са економским, технолошким и правним дијеловима	2017-2020	Извјештај имплементатора				
2.1.1.2 Пројекат: Олакшавање активног учења дјеце са посебним потребама (од 5. до 8. разреда)								

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Додатно обучено наставно особље	Излаз	Наводи се број додатно обученог наставног особља, са прегледом нових вјештина за свакога	2018-2019	Удружење „Зрачак“
Укључен логопед у рад са дјецом	Излаз	Прати се да ли је логопед укључен са пуним или дјелим. радним временом	2018-2019	Удружење „Зрачак“
Развијен и реализован индивидуални план и програм за свако дијете са посебним потребама, до 2020. године	Исход	План и програм прилагођен сваком дјетету појединачно, од 5. до 8. разреда	2018-2020	Удружење „Зрачак“
2.1.1.3 Мјера: Покретање и одржавање љубињског инфо-портала				
Функционалан, седмично ажуриран инфо-портал са вијестима из Љубиња, од 2017.	Излаз	Одлука одговарајућег органа о покретању љубињског инфо-портала, са подацима колико се нових локалних вијести објављује седмично (мјесечни просједи)	2017	Извјештај имплементатора
Сталан квартални раст прегледа на порталу, од 2018. године	Исход	Прати се број прегледа на порталу	2017-2020	Извјештај имплементатора
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 2.2 ПРОШИРИТИ И ПОБОЉШАТИ КОМУНАЛНЕ И УРБАНИСТИЧКЕ УСЛУГЕ				
Задовољство корисника услуга јавне расвјете у сеоским подручјима	Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни јавном расвјетом у општини Љубиње у 2016/2020. години“ са Ликертовом скалом одговора – поређење резултата за 2020. и 2016.	2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку сеоског становништва општине проведена 2016. и 2020. (Уколико се проводи само 2020. питање треба

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
		годину		преформулисати на поређење два периода)
			2016	2017
				2018
				2019
				2020
Број домаћинстава покривених услугама јавне расвјете	Помоћни		2013-2020	Општинска управа
			2013	2014
			2015	2016
			2017	2018
			2019	2020
			550	580
			600	
Задовољство корисника услуга водовода у сеоским подручјима	Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни водоснабдјевањем у општини Љубиње у 2016/2020. години“ са Ликертовом скалом одговора – поређење резултата за 2020. и 2016. годину	2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку сеоског становништва општине проведена 2016. и 2020. (Уколико се проводи само 2020. питање треба преформулисати на поређење два периода)
			2016	2017
				2018
				2019
				2020
Број домаћинстава – корисника услуга водовода	Помоћни	Број прикључака на канализациону мрежу индивидуалних корисника (физичких лица) – број издатих рачуна	2011-2020	ЈП Водовод
			2011	2012
			2013	2014
			2015	2016
			2017	2018
			2019	2020
Број правних субјеката – корисника услуга водовода	Помоћни	Број прикључака на водоводну мрежу правних лица – број издатих рачуна	2011-2020	ЈП Водовод
			2011	2012
			2013	2014
			2015	2016
			2017	2018
			2019	2020
			130	130
			130	130
			130	130

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Задовољство корисника услуга канализације у сеоским подручјима	Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни услугама одвода и канализације у општини Љубиње у 2016/2020. години“ са Ликертовом скалом одговора – поређење резултата за 2020. и 2016. годину	2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку сеоског становништва општине проведена 2016. и 2020. (Уколико се проводи само 2020. питање треба преформулисати на поређење два периода)
			2016	2017
				2018
				2019
				2020
Број домаћинстава – корисника услуга канализације	Помоћни	Број прикључака на канализациону мрежу индивидуалних корисника (физичких лица) – број издатих рачуна	2011-2020	ЈП Канализација и чистоћа
			2011	2012
			2013	2014
			2015	2016
			2017	2018
			2019	2020
			170	170
			190	200
			200	
Број правних субјеката – корисника услуга канализације	Помоћни	Број прикључака на канализациону мрежу правних лица – број издатих рачуна	2011-2020	ЈП Канализација и чистоћа
			2011	2012
			2013	2014
			2015	2016
			2017	2018
			2019	2020
			30	30
			35	35
			35	
Задовољство становништва путном инфраструктуром на подручју општине	Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни путном инфраструктуром у општини Љубиње у 2016/2020. години“ са Ликертовом скалом одговора – поређење резултата за 2020. и 2016. годину	2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку сеоског становништва општине проведена 2016. и 2020. (Уколико се проводи само 2020. питање треба преформулисати на поређење два периода)

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације		
												2016	2017	2018	2019	2020
Дужина реконструисане и саниране путне инфраструктуре						Помоћни	Укупан број км и м путне инфр. која је санирана или реконструисана у тој години на подручју општине Љубиње					2011-2020		Одсјек за урбанизам		
						2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
						11.015 м	220 м	855 м	140 м	450 м						
Број издатих локацијских услова на основу усвојене ажурне спроведбене просторно-планске документације						Основни	Под усвојеном спроведбеном п-п документацијом сматра се регулациони или зонинг план, израђен на основу Просторног плана 2011-2031, усвојен од стране Скупштине општине					2016-2020		Одсјек за урбанизам		
											2016	2017	2018	2019	2020	
Број издатих грађевинских дозвола на основу усвојене ажурне спроведбене просторно-планске документације						Основни	Под усвојеном спроведбеном п-п документацијом сматра се регулациони или зонинг план, израђен на основу Просторног плана 2011-2031, усвојен од стране Скупштине општине					2016-2020		Одсјек за урбанизам		
											2016	2017	2018	2019	2020	
2.2.1.1 Пројекат: Увођење јавне расвјете у насељима Дубочица, Вођени и Крајпоље																
Постављено најмање 40 нових стубова јавне расвјете						Излаз	Број нових стубова јавне расвјете постављених у току пројекта					2017-2018		Одсјек за урбанизам		

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Монтирано најмање 50 расвјетних тијела	Излаз	Број расвјетних тијела монтираних на новопостављене и постојеће стубове	2017-2018	Одсјек за урбанизам
Најмање 100 домаћинстава покривено новом јавном расвјетом	Исход	Број домаћинстава покривених новом јавном расвјетом	2017-2018	Одсјек за урбанизам
2.2.1.2 Пројекат: Изградња резервоара за водоснабдјевање села Крајпоље и Дубочица				
Изграђена 2 резервоара капацитета по 300 м ³	Излаз	Број и капацитет резервоара за водоснабдијевање изграђених кроз пројекат	2018-2019	Одсјек за урбанизам
Осигурано стабилно водоснабдијевање за најмање 70 домаћинстава	Исход	Број домаћинстава са осигураним редовним водоснабдијевањем (без редукација) у селима Крајпоље и Дубочица	2018-2019	Одсјек за урбанизам
2.2.1.3 Пројекат: Изградња водовода Тијесни кланац-Конац поље				
Изграђено најмање 900 м водоводне мреже	Излаз	Дужина водоводне мреже изграђене у току пројекта	2019-2020	ЈП Водовод
Побољшано водоснабдјевање за најмање 200 домаћинстава	Исход	Површина пољопр. земљишта за које је омогућено наводњавање	2019-2020	ЈП Водовод
Повећани приноси на пољопривредном земљишту у зони изграђеног водовода (индиректан ефекат), од 2019.	Исход	Годишња количина пољопривредне производње (у тонама) остварене у	2019-2020	Општинска управа

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
		подручју пројектне интервенције		
2.2.1.4 Пројекат: Проширење канализационе мреже у Дубошницама				
Изграђено нових 300 м канализационе мреже	Излаз	Дужина канализационе мреже изграђене у току пројекта	2018-2019	ЈП Канализација и чистоћа
Најмање 40 нових прикључака на канализациону мрежу у Дубошницама, од 2019.	Исход	Број нових прикључака на канализациону мрежу у Дубошницама	2018-2019	ЈП Канализација и чистоћа
2.2.1.5 Пројекат: Привремено рјешење за пречишћавање отпадних вода према Конац пољу				
Изграђен пречистач отпадних вода који обухвата сву канализацију у Љубињу	Излаз	Капацитет изграђеног пречистача	2017-2018	ЈП Канализација и чистоћа
Најмање 300 домаћинстава обухваћених пречишћавањем отпадних вода, од 2018.	Исход	Број домаћинстава обухваћених пречишћавањем отпадних вода	2017-2018	ЈП Канализација и чистоћа
Најмање 50 привредних субјеката обухваћених пречишћавањем отпадних вода, од 2018.	Исход	Број пословних субјеката обухваћених пречишћавањем отпадних вода	2017-2018	ЈП Канализација и чистоћа
2.2.1.6 Пројекат: Прикључење школа на канализациону мрежу				
Изграђено нових 400 м канализационе мреже	Излаз	Дужина пројектом изграђене канализационе мреже	2019-2020	ЈП Канализација и чистоћа
Двије школе у градском подручју прикључене на	Исход	Број нових прикључака школа на	2019-2020	ЈП Канализација и чистоћа

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
канализациону мрежу		канализациону мрежу		
2.2.1.7 Пројекат: Реструктурирање комуналних предузећа				
Усвојени и реализовани планови реструктурирања оба предузећа	Излаз	Комунална предузећа раде са новом функционалном, организационом и управљачком структуром	2017-2018	Начелник општине
Позитиван финансијски резултат комуналних предузећа, од 2019.	Исход	Према годишњем финансијском извјештају комуналних предузећа	2018-2020	ЈП Канализација и чистоћа
2.2.1.8 Мјера: Израда спроведбених просторно-планских докумената				
Усвојен зонинг план за градско подручје	Излаз	Одлука СО Љубиње о усвајању плана	2018-2019	Службени гласник
У 2019. години отпочело издавање локацијских услова и грађевинских дозвола на основу усвојеног зонинг плана	Исход		2019-2020	Одсјек за урбанизам
2.2.1.9 Пројекат: Асфалтирање дионице пута Крајпоље-Грабље-Ограда				
Асвалтирано 1,5 км пута	Излаз	Дужина асфалтиране дионице	2018-2019	Одсјек за урбанизам
Олакшан аутобуски саобраћај за организоване туристичке туре, од 2018.	Исход	Прати се број туристичких аутобуса који прођу ову дионицу и евентуалне примједбе на квалитет пута	2019-2020	Туристичка организација

Сектор животне средине

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
СТРАТЕШКИ ЦИЉ 3: Побољшати заштиту од природних непогода и очувати животну средину																
Задовољство становника општине Љубиње укупним нивоом заштите од хидрометеоролошких непогода						Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни нивоом заштите од хидрометеоролошких (природних) непогода у општини Љубиње...“ са Ликертовом скалом одговора - поређење стања у 2020. са стањем у 2016.					2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку становништва општине проведена 2016. и 2020.			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Задовољство становника општине Љубиње укупним стањем животне околине						Основни	Одговор на питање „Колико сте задовољни стањем животне средине у општини Љубиње...“ са Ликертовом скалом одговора - поређење стања у 2020. са стањем у 2016.					2016 2020	Анкета на одговарајућем узорку становништва општине проведена 2016. и 2020.			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 3.1 . Значајно унаприједити заштиту од хидрометеоролошких непогода																
Процијењени износ штета од суше						Основни	Званична процјена општинске комисије					2013-2020	Комисија за процјену штете			

Назив индикатора						Тип	Дефиниција				Временски оквир праћења		Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
								2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
								1.000.000	1.000.000	1.500.000						
Приходи од пољопривреде у Љубињском пољу						Помоћни	Обухвата све приходе од пољопривреде у Љубињском пољу, са проценом евентуалног умањења због хидрометеоролошких непогода				2013-2020		Одсјек за привреду (годишња анкета предузећа)			
								2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
								1.700.000	1.800.000	1.850.000						
Процијењени износ штета од поплава						Основни	Процена штета на објектима и пољопривредним посједима, укључујући изгубљене приходе, у плављеним подручјима, годишње				2013-2020		Општинска комисија за процену штете			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Процијењени износ штета од пожара						Основни	Процена штета од пожара у току године у шумским подручјима				2013-2020		Шумско газдинство			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Пројекат 3.1.1.1 Изградња система за наводњавање у Љубињском пољу																

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Изграђена вјештачка акумулација капацитета 250.000 м ³	Излаз	Према извјештају надзорног органа	2017-2018	Извјештај имплементатора
Изграђен систем цјевовода укупне дужине од 2000 м	Излаз	Према извјештају надзорног органа	2017-2018	Извјештај имплементатора
Најмање 200 ha пољопривредног земљишта покривено системом наводњавања до 2018.	Исход	Обухвата подручје за које инсталирани систем цјевовода омогућује наводњавање	2017-2019	Одсјек за привреду
Мјера 3.1.1.2 Превентивно чишћење Буковог потока				
Акција чишћења организована најмање једном у двије године, по процјени и чешће, почевши од 2017.	Излаз	Ради се о акцији, коју организују Комунална полиција и ЈП Канализација и чистоћа, уз добровољно учешће грађана	2017-2020	Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа
Почевши од 2017 године нема бујичних поплава Буковог потока	Исход	Број бујичних поплава Буковог потока у појачаних падавина	2017-2020	Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа
Мјера 3.1.2.1 Заједничке припреме и планови цивилне заштите са сусједним општинама				
Припремљен план цивилне заштите са најмање једном сусједном општином, сваке године	Излаз	Заједнички план, посебно у погледу заштите од пожара, усвојен од надлежних органа општина	2017-2020	Извјештај Ватрогасне јединице
Површине оштећене пожарима у периоду 2017-2020 мање за преко 30% у односу на период 2013-2016.	Исход	Изражава се у одговарајући мјерним јединицама за површину	2017-2020	Извјештај Ватрогасне јединице
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 3.2 Значајно унаприједити управљање отпадом				
Оцјена чистоће/уредности територије Љубиња од стране анкетираних становника	Основни	Одговор анкетираних на питање: „Како оцјењујете стање чистоће и уредности територије општине Љубиње у односу на	2017-2020	Анкета која обухвата приближно исти број становника Љубиња из свих дијелова општине и

Назив индикатора						Тип	Дефиниција					Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
							претходну године“ са скалом одговора: а) боље, б) исто, в) горе						организује се сваке године			
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Мјера 3.2.1.1 Поштравање казнене политике за бацање смећа и дивље депоније, уз постављање табли забране																
Усвојена Одлука о комуналном реду са поштреним казнама						Излаз	Одлука СО Љубиње са прописаним вишим казнама за бацање и одлагање смећа изван предвиђених локација					2017	Службени гласник СО			
Постављене табле забране на критичним тачкама						Излаз	Критичне тачке су оне на којима су већ биле дивље депоније или би могле настати					2017-2018	Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа			
Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020.						Исход	Ради се о мјестима на којима се одлаже отпад без одлуке општинске управе; стање утврђује заједнички тим КП и ЈП					2017-2020	Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа			
Пројекат 3.2.1.2 Олакшавање одлагања отпада уређивањем одлагалишта и постављањем контејнера																
Уређено најмање 5 привремених одлагалишта						Излаз	По плану пројекта					2018-2019	Извјештај ЈП Канализација и чист.			
Постављено најмање 10 нових контејнера						Излаз	По плану пројекта						Извјештај ЈП Канализација и чист.			
Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020.						Исход	Ради се о мјестима на којима се одлаже отпад без одлуке општинске управе; стање					2018-2019	Извјештај ЈП Канализација и чистоћа			

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
		утврђује заједнички тим КП и ЈП		
Мјера 3.2.1.3 Организовање редовних акција чишћења од отпада				
Успоставена пракса редовног прољетног чишћења од отпада	Излаз	Акције организоване најмање једном годишње, у прољеће	2017-2020	Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа
Најмање половина одборника и особља општинске управе учествује у акцијама чишћења	Излаз	Према евиденцији организатора		Извјештај - Комунална полиција/ ЈП Канализација и чистоћа
Број дивљих депонија сведен на мање од 5 мањих повремених депонија, до 2020.	Исход	Ради се о мјестима на којима се одлаже отпад без одлуке општинске управе; стање утврђује заједнички тим КП и ЈП	2017-2020	Извјештај тима/комисије
Пројекат 3.2.1.4 Одређивање и припрема нове привремене локације за животињски отпад				
Одабрана и уређена нова привремена локација за животињски отпад	Излаз	Одлука о локацији донешена од стране надлежног органа	2018	Одсјек за урбанизам
Највећи дио животињског отпада (најмање 80%) се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019.	Исход	Према процјени Комуналне полиције	2019-2020	Извјештај Комуналне полиције
Пројекат 3.2.1.5 Израда пројектне документације за претварање животињског отпада у компост				
Припремљена неопходна пројектна документација	Излаз	Обухвата студију изводивости и инвестициони пројекат, усвојене од стране надлежног органа	2019	Одсјек за урбанизам
Највећи дио животињског отпада (најмање 80%) се одлаже на уређеном одлагалишту, од 2019.	Исход	Према процјени Комуналне полиције	2019-2020	Извјештај Комуналне полиције

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације			
СЕКТОРСКИ ЦИЉ 3.3 Олакшати улагања у енергију из обновљивих извора и унаприједити енергетску ефикасност							
Процент извоза енергије из обновљивих извора у укупној вриједности извоза	Основни	Вриједност извоза енергије из обновљивих извора подијељена са вриједношћу укупног извоза привреде и помножена са 100	2017-2020	АПИФ			
				2017	2018	2019	2020
Износ емисије CO ₂ објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње у сезони гријања	Основни	Прати се укупан износ емисије CO ₂ за све објекте чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње, прорачунава се на основу кориштеног енергента	2017-2020	Општинска управа – енергетски менаџер			
				2017	2018	2019	2020
Мјера 3.3.1.1 Подршка улагањима у обновљиве изворе енергије (ОИЕ)							
Припремљен најмање 1 план подршке прилагођен инвеститору у ОИЕ	Изнас	План усаглашен са инвеститором и одобрен од стране Начелника општине	2017-2018	Извјештај Начелника општине			
Реализована улагања у ОИЕ већа од 1 милиона КМ, до 2019. године	Исход	Износ улагања у обновљиве изворе енергије (ОИЕ) кориштењем информације о улагањима од стране предузећа, дате за потребе Реп. завода за статистику РС	2018-2020	Извјештај Начелника општине			

Назив индикатора	Тип	Дефиниција	Временски оквир праћења	Званична статистика или интерни извор ЈЛС, извор верификације
Мјера 3.3.1.2 Мјерење потрошње енергије у јавним институција				
Послови енергетског менаџера уведени у организацију општинске управе	Излаз	Послови енергетског менаџера уврштени у Правилник о организацији и систематиз.	2017	Правилник о организацији и систематиз. општинске управе
Смањени трошкови гријања јавних институција чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње за најмање 5% у 2020. години у односу на 2016.	Исход	Износ свих рачуна за гријање и утрошак ел. енергије у институцијама чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње, прати се на годишњем нивоу	2017-2020	Извјештаји енергетског менаџера
Мјера 3.3.1.3 Припрема подлога и пројектне документације за постепени прелаз институција на гријање на биомасу				
Припремљена иницијална пројектна документација за најмање 5 објеката чије се гријање финансира из буџета Општине Љубиње	Излаз	Елаборати о стању енергетске потрошње и трошкова, посљедицама по околину, ново рјешење са ефектима и изгледним изворима финансирања	2018-2019	Извјештај енергетског менаџера
Смањени трошкови гријања у најмање 2 јавна објекта обухваћена интервенцијом за најмање 20%, од 2020.	Исход	Износ рачуна за гријање и електричну енергију у објектима у којима је уведено гријање на биомасу	2019-2020	Извјештај енергетског менаџера

Прилог 4: Процјена финансирања ревидиране стратегије развоја 2016-2020

Осврт на финансирање током претходног периода имплементације стратегије

Од укупно Стратегијом планираних средстава од 23.182.000 КМ, током периода 2011-2015. године реализовано је 24,18 %. Структура планираних средстава је предвиђала финансирање од 2.121.700 КМ из буџета и финансирање из екстерних извора у износу од 21.060.300 КМ. Усљед донекле неадекватног планирања (Стратегијом су обухваћени неки милионски пројекти за које се у старту знало да ће бити тешко изводљиви, попут изградње пута Љубиње – Требиње, реконструкције водоводне мреже – замјена азбестних цијеви, рјешавање проблема снабдијавања електричном енергијом и сл, као и због изостајања подршке од виших нивоа власти (ентитет и држава), структура реализованих средстава је значајно измјењена у односу на иницијални план, гдје је 20,13 % остварено из вањских извора, а 64,33 % из буџета. Када је ријеч о структури финансирања по секторима развоја, секторским плановима имплементације је било предвиђено да се за сектор економског развоја издвоји 10.164.000 КМ, за друштвени сектор 11.028.000 КМ, а за сектор заштите животне средине 1.990.000 КМ. Због нереалног планирања (као што је горе наведено), изостанка подршке виших нивоа власти, због смањеног прилива буџетских средстава уз истовремено повећање издвајања за социјална давања и низа других разлога, за економски сектор је издвојено 2.604.350 КМ или 25,64%, за сектор друштвеног развоја 2.819.407 КМ или 25,57 %, те за сектор заштите животне средине 180.859 КМ или 9,09 %.

Образложење прогнозе средстава за период од 2016. до 2020. године

Прогноза финансирања развојне стратегије за период 2016-2020. припремљена је узимајући у обзир (1) тренд издвојених средстава у периоду 2011.-2015. године; (2) буџета за 2016. годину; (3) очекивана допунска средства из осталих екстерних извора, нарочито од стране приватних инвеститора и из кредита; (4) очекивани благи раст просјечних издвајања од 1-3 % годишње); (5) ограничења у погледу акумулираних обавеза и задужености као и других ризика.

У периоду 2011-2015, за имплементацију стратегије се укупно издвојило 5.604.616 КМ из буџетских и екстерних извора, и то просјечно 1.100.000 мил. КМ годишње. Из буџета је издвојено укупно 1.364.866 КМ, годишње, у просјеку годишње 300.000 КМ, из екстерних извора 4.239.730 КМ, просјечно годишње око 1.100.000 КМ. Примјетан је пад у реализацији средстава из буџета, тако да је 2011. године реализовано 441.655 КМ или 84,06%, 2012. г. 352.970 КМ или 72,52%, 2013. г. 362.261 КМ или 96,99, 2014. г. 208.000 КМ или 44,99%. На основу оперативних евиденција, из буџета је до израде ове процјене издвојено 197.000 КМ (у 2015. години) те из екстерних извора око 1.000.000 КМ.

У 2016. Години није почела реализација пројекта Иградња вјештачке акумулације у Љубињском пољу – наводњавање Љубињског поља, гдје је укупна вриједност пројекта 3.100.000 КМ, учешће општине 15%, а средства Свјетске банке 85%, па је за очекивати да до реализације овог пројекта дође у 2017 години уз измјењену финансијску конструкцију гдје би дио обавеза суфинансирања, у име општине Љубиње, овог пројекта на себе преузела ентитетска Влада РС.

Када је ријеч о финансијском стању Општине Љубиње, акумулиране обавезе су на дан 31.12.2016. године у износу од 431.073 КМ. За сервисирање кредитних обавеза у наредних 5

година ће бити потребно годишње издвајати око 105.000 КМ. У погледу осталих могућих финансијских обавеза које могу утицати на могућности финансирања развојне стратегије

највећи ризик се односи на тенденцију виших нивоа власти да обавезе пребацују на јединице локалне самоуправе (социјална заштита, комунална предузећа, домови здравља, библиотеке....) без пребацавања одговарајућих средстава за финансирање ових обавеза.

Прогноза је припремљена путем консултација¹⁸ кључних чланова Развојног тима, те је усаглашена са начелником Општине Љубиње. Прогноза ће бити кориштена као полазна основа за припрему секторских планова ревидиране развојне стратегије ЈЛС.

Преглед процјене по главним изворима финансирања за период од 2016. до 2020. године

Извори финансирања локалне развојне стратегије	Оквирна процјена по годинама					УКУПНО (у КМ)
	2016	2017	2018	2019	2020	
Из буџета ЈЛС општине Љубиње (у КМ)	200.000	200.000	200.000	200.000	200.000	1.000.000
Из екстерних извора (кредити, ентитети, кантони, држава, јавна предузећа и приватни извори) (у КМ)	1.400.000	2.200.000	1.500.000	1.300.000	1.500.000	7.900.000
Из екстерних извора (ИПА, донатори и остало) (у КМ)	50.000	2.500.000	200.000	50.000	100.000	2.900.000
УКУПНО (у КМ)	1.650.000	5.100.000	1.900.000	1.550.000	1.800.000	11.800.000

Приједлог оквирне расподеле финансирања по секторима развоја

(стварна расподела ће утврдити током ревидирања стратегије)

Економски сектор	Друштвени сектор	Сектор заштите животне средине	Укупно
40%	10%	50%	100%

Напомене /образложења

Из Буџета ЈЛС Општине Љубиње	- Из Буџета ЈЛС је за наредни период планирано улагање од око 200.000 КМ годишње, а на основу досадашњег тренда
------------------------------	---

¹⁸ У консултацијама са начелником су учествовали: Марко Гордић, замјеник начелника; Перса Климента предсједник Скупштине општине Љубиње; Чедомир Ђук начелник Одјељења за привреду, финансије и јавне дјелатности; и Витомир Војчић референт за развој, планирање и јавне набавке

	издвајања средстава
<p>Екстерни извори (кредити, ентитети, кантони, држава, јавна предузећа и приватни извори, сл.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Планирано је и да се Општина Љубиње кредитно задужи у 2017 години у износу од 300.000 КМ, гдје ће се један дио средстава издвојити за суфинансирање пројекта изградње Система за наводњавање Љубињског поља, а други дио за рјешавање других кључних инфраструктурних проблема (водовод и сл) - Средства из приватних извора за развој сектора ароматичног биља и даљи развој перадарства, те најављена улагања предузећа Swisslion Требиње (још нема прецизнијих података о висини и темпу ових улагања).
<p>Из ектерних извора (ИПА, донатори и остало) (у КМ)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Средства Свјетске банке за изградњу акумулације у износу од 2.700.000 КМ. - Планирати кандидовање 1-2 пројекта за ЦБЦ (прекограничну сарадњу) и/или АДРИОН програм.